

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Přínos volnočasových aktivit pro děti s poruchou autistického spektra
Bakalářská práce

2020

Dominika Medová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Dominika Medová**
Osobní číslo: **H16290**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Téma práce: **Přínos volnočasových aktivit pro děti s poruchou autistického spektra**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Tématem této práce bude význam volnočasových aktivit pro děti s poruchou autistického spektra. Na příkladu konkrétních osob bude pomocí kombinace kvalitativních metod zkoumán přínos tohoto typu aktivit. Součástí práce bude také ukázka a popis integračních volnočasových aktivit organizovaných konkrétní neziskovou organizací. Celý obsah práce by měl přinést vhled do této problematiky, upozornit na potřebnost, a především význam, volnočasových aktivit pro děti s PAS (porucha autistického spektra).

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

BEYER, Jannik, GAMMELTOFT, Lone. Autismus a hra. Portál, 2016. ISBN 80-7367-157-3.
PATRICK, Nancy J. Rozvíjení sociálních dovedností lidí s poruchami autistického spektra. Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-867-8.
PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogika volného času. Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.
THOROVÁ, Kateřina. Poruchy autistického spektra. Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0768-9.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Marcela Ehlová, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2020**

L.S.

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 29. listopadu 2019

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární a jiné zdroje jsou uvedeny v seznamu použité literatury a dalších zdrojů.

Beru na vědomí, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 2020

Dominika Medová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí práce, paní PhDr. Marcele Ehlové, Ph.D za odborné konzultace a rady. Dále všem participantů, za důvěru a ochotu podělit se o své zkušenosti týkající se tématu této práce.

Anotace

Tématem této práce bude význam volnočasových aktivit pro děti s poruchou autistického spektra. Na příkladu konkrétních osob bude pomocí kombinace kvalitativních metod zkoumán přínos tohoto typu aktivit. Součástí práce bude také ukázka a popis integračních volnočasových aktivit organizovaných konkrétní neziskovou organizací. Celý obsah práce by měl přinést vhled do této problematiky, upozornit na potřebnost a význam volnočasových aktivit pro děti s PAS (porucha autistického spektra).

Klíčová slova: volnočasové aktivity, autismus, porucha autistického spektra, PAS, nezisková organizace

Title

The benefits of leisure time activities for children with autism spectrum disorder

Annotation

The topic of this thesis are going to be the benefits of leisure time activities for children with autism spectrum disorder. The research of a contribution of these activities is going to be made by a combination of qualitative methods with the particular people. Part of this thesis is also going to be a description of these leisure time activities arranged by particular organization. The whole concept of this thesis should bring a perspective to this issue and should point out the need and significance of these activities for children with autism spectrum disorder.

Key words: Leisure time, autism, autism spectrum disorder, non-profit institution

OBSAH

ÚVOD.....	9
1. CO JE TO PORUCHA AUTISTICKÉHO SPEKTRA (PAS)	10
1.1 DRUHY PERVAZIVNÍCH VÝVOJOVÝCH PORUCH	11
1.1.1 Dětský autismus.....	12
1.1.2 Aspergerův syndrom	12
1.1.3 Rettův syndrom	12
1.1.4 Atypický autismus	13
1.1.5 Dětská dezintegrační porucha.....	13
1.1.6 Jiné pervazivní vývojové poruchy	14
1.1.7 Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby.....	14
1.2 DIAGNOSTICKÁ TRIÁDA	15
1.2.1 Sociální interakce	15
1.2.2 Komunikace.....	16
1.2.3 Stereotypní chování a zájmy (představivost)	17
2. SPECIFIKA PRÁCE S DĚTMI S PAS (METODY, TECHNIKY A POMŮCKY).....	18
3. AUTISMUS A HRA.....	19
4. ČLOVÍČEK (ONE LITTLE) Z.S. - KONKRÉTNÍ ORGANIZACE POSKYTUJÍCÍ VOLNOČASOVÉ AKTIVITY PRO DĚTI S PAS	20
4.1. STANOVY, POSLÁNÍ A CÍLE ORGANIZACE	20
4.2. DRUHY VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT	21
4.2.1 Letní pobytový integrační tábor	21
4.2.2 Integrační tábor u moře	22
4.2.3 Víkendový integrační pobyt pro děti	22
4.2.4 Víkendový pobyt pro rodiče s dětmi s PAS	23
4.2.5 Příměstské tábory	23
4.2.6 Zájmové kroužky	24
4.2.7 Výtvarné ateliéry	24
VÝZKUMNÁ ČÁST	25
5. KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	25
5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	25
5.2 Výzkumná metoda.....	26
5.3 Výběr participantů	26
5.4 Postup výzkumu	27

6. INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	27
6.1 Přínos nepobytových volnočasových aktivit	28
6.2 Přínos pobytových volnočasových aktivit	32
6.3 Nabídka a dostupnost volnočasových aktivit	34
ZÁVĚR	36
POUŽITÁ LITERATURA	37
DALŠÍ ZDROJE	37
PŘÍLOHY – TRANSKRIPT ROZHovorŮ	38
PŘÍLOHA A Rozhovor s pedagogem č. 1	38
PŘÍLOHA B Rozhovor s pedagogem č. 2	53
PŘÍLOHA C Rozhovor s rodičem č. 1	62
PŘÍLOHA D Rozhovor s rodičem č. 2	65

ÚVOD

Tato práce se zabývá přínosem volnočasových aktivit pro děti s poruchou autistického spektra. Jejím cílem je tento přínos popsat, vyzdvihnout jeho význam ve společnosti, popsat vliv nejen na dítě, ale i na zbytek rodiny a v neposlední řadě poukázat na dostupnost a nabídku tohoto druhu aktivit.

Práce bude rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část bude sloužit jako vhled do problematiky pervazivních vývojových chorob. V jednotlivých kapitolách budou popsány druhy autismu, diagnostická triáda, specifika při práci s dětmi s poruchou autistického spektra. Neboli náhled do doporučených postupů, metod a technik, které bývají využívány i při volnočasových aktivitách. Dále kapitola autismus a hra, kde budou přiblížena specifika volného času u dětí s autismem. Teoretickou část práce ukončí kapitola, která nabídne náhled na konkrétní neziskovou organizaci, zabývající se pořádáním volnočasových aktivit pro děti s poruchou autistického spektra a budou popsány i konkrétní druhy volnočasových aktivit, které organizuje.

V praktické neboli výzkumné části, bude zpracován kvalitativní výzkum na toto téma. Výzkum bude proveden za použití polostrukturovaných rozhovorů. Celkem budou provedeny čtyři rozhovory, dva s rodičem dítěte s poruchou autistického spektra a další dva se speciálními pedagogy, kteří mají spojitost s dětmi, které budou předmětem rozhovorů s rodiči. Otázky rozhovorů budou vycházet z dílčích cílů výzkumu. Konkrétně jde o popis pozitivních i negativních přínosů, které tento druh volnočasových aktivit může na dítě mít. Dále zjistit, jaký vliv má účast dítěte s PAS na volnočasové aktivitě na zbytek rodiny. A odhalit reálné nedostatky dostupnosti (nabídky) volnočasových aktivit pro děti s PAS.

1. CO JE TO PORUCHA AUTISTICKÉHO SPEKTRA (PAS)

V historii bylo pochopitelně slovo autismus používáno s různým významem. Bylo také definováno mnoho různých teorií o vzniku autismu. K definici a ukotvení pojmu autismus došlo ve 20. století. Do diskuze se zapojilo mnoho odborníků. Dvě nejčastější jména spojována s tímto obdobím jsou americký psychiatr Leo Kanner a rakouský pediatr Hans Asperger. Kanner popisoval autistické děti jako extrémně osamělé a žijící ve svém vlastním světě, který je činí šťastnými.¹ Asperger se věnoval dětem s lehčí formou autismu a pozoroval u nich potíže v sociálním chování, zvláštnosti v komunikaci, vysokou míru intelektu, horší motoriku a ulpívavé zájmy.² Co se týká teorií vzniku autismu, v historii se po dlouho dobu objevoval názor, že za vznik může nevzdělanost rodičů, potažmo jejich nevhodná výchova.

V roce 1998 se objevilo tvrzení, že autismus může vzniknout v důsledku reakce na očkování u malých dětí. Studie, ze které toto tvrzení vychází, byla označena za studii s nevědeckým postupem.³ Mezi očkováním a autismem není prokázána žádná spojitost. I přesto ale najdeme mnoho článků vycházejících z tohoto tvrzení.

Dnes už autismus považujeme za vrozenou poruchu. Nicméně stále neznáme genetický mechanismus příčin/y jeho vzniku. Známe jen několik genů, u kterých byla prokázána vazba na autismus.⁴ „Autismus řadíme mezi neurovývojové poruchy na neurobiologickém základě. (...) Z hlediska neuropsychologického problému dítěte vyvěrají z potíží s vnímáním (příjem informací) a zpracováním informací (problém v oblasti emocí a myšlení). Nejedná se o jedno místo v mozku zodpovědné za vznik autismu, ale spíše o poruchu komunikačních a integračních funkcí v mozku.“⁵ Autismus je (... konečné symptomatické vyjádření mozkové dysfunkce, kterou mohou vyvolat různé příčiny.“⁶

Jednou z nejtypičtějších vlastností poruch autistického spektra je její různorodost. Z praxe je jasně patrné, že u každého dítěte a dospělého najdeme odlišnou formu a především podobu autismu. Oblasti, které autismus postihuje, jsou u každého jedince postiženy v různých mírách a poměrech.

---

¹ THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha, 2006. s.36-37. ISBN 80-7367-091-7.

² Tamtéž. s. 37

³ Tamtéž. s. 48.

⁴ Tamtéž. s. 49.

⁵ Tamtéž. s. 52.

⁶ GILLBERG, CH., PEETERS, T. *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty*. Praha, 2008. s. 35. ISBN 978-80-7367-498-4.

1.1 DRUHY PERVAZIVNÍCH VÝVOJOVÝCH PORUCH

Autismus spadá do tzv. pervazivních vývojových poruch. Pervazivní porucha je porucha, která je všeprostopující, ovlivňuje člověka jako celek. Synonymem k pervazivním vývojovým poruchám je slovní spojení poruchy autistického spektra. Pervazivní vývojové poruchy nebo-li poruchy autistického spektra mají své dělení. To existuje dvojí. První, dle Mezinárodní klasifikace nemocí Světové zdravotnické organizace (kde pervazivním poruchám odpovídá kód F84), druhé dle kritérií Americké psychiatrické asociace (zde kód DSM-IV). K přehlednějšímu vyjádření rozdílů těchto dvou dělení nejlépe poslouží následující tabulka:

SVĚTOVÁ ZDRAVOTNICKÁ ORGANIZACE	AMERICKÁ PSYCHIATRICKÁ ASOCIACE
Dětský autismus (F84.0)	Autistická porucha
Aspergerův syndrom (F84.5)	Aspergerova porucha
Rettův syndrom (F84.2)	Rettův syndrom
Jiná dětská dezintegrační porucha (F84.3)	Dětská dezintegrační porucha
Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby (F84.4)	-chybí-
Atypický autismus (F84.1)	Pervazivní porucha dále nespecifikovaná
Jiné pervazivní vývojové poruchy (F84.8)	
Pervazivní vývojová porucha nespecifikovaná (F84.9)	

Tabulka 1 – klasifikační systémy^{7 8}

⁷ THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha, 2006. s. 60. ISBN 80-7367-091-7.

⁸ ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A SATISTIKY V ČR. *Mezinárodní klasifikace nemocí. V. kapitola. Poruchy duševní a poruchy chování (F00-F99)*. [online]. 7. 3. 2018. [cit. 14.4.2020]. Dostupné z: <https://old.uzis.cz/cz/mkn/F80-F89.html#F83>

1.1.1 Dětský autismus

Dá se říci, že tento druh odpovídá klasickým projevům autismu a ostatní druhy z něj vychází. Problémy se projevují ve všech částech diagnostické triády (soc. interakce, komunikace, stereotypní chování). Nicméně je pro tento druh typická variabilita symptomů. Projevy se objeví už před třetím rokem života dítěte.⁹ *“K těmto specifickým diagnostickým rysům dále přistupuje běžně škála dalších nespecifických problémů, jako fobie, poruchy spánku a jídla, návaly zlosti (temper tantrum) a agrese namířená proti sobě.”*¹⁰

1.1.2 Aspergerův syndrom

Bývá mylně popisován výhradně ve spojitosti s vysokým IQ, vynikající paměť a genialitou. Skutečnost je jiná. Intelekt je většinou v normě (případně vyšší). Oproti ostatním poruchám spektra nedochází k alarmním poruchám vývoje řeči. Dle schopností jedince a odborné péče v dětství může vést člověk s Aspergerovým syndromem normální život (vlastní bydlení, práce, partner). Velká část ale není schopna samostatného bydlení, zůstává tedy u rodiny nebo v chráněném bydlení. Problémy většinou nastávají v oblasti soc. chování. Typické je chápání věcí doslovně, rigidní chování ve formě rituálů, které jsou vyžadovány i od ostatních. Objevuje se sebepodceňování, neschopnost vyjádřit vlastní pocity, adolescenti mohou vyhrožovat sebevraždou.¹¹

1.1.3 Rettův syndrom

Rettův syndrom se liší tím, že je u 80% případů možné jasně diagnostikovat příčinu. Jedná se tedy o poměrně prozkoumaný syndrom, který má i docela pravidelný vývoj. V roce 1983 byl definován *„ztrátou kognitivních schopností, ataxií (porucha koordinace pohybů) a ztrátou účelných schopností rukou.“*¹² Je většinou způsoben mutací genu na chromozomu X. Projevuje se jen u dívek, protože pokud k mutaci dojde u plodu mužského pohlaví, chybí zde druhý „zdravý“ chromozom X a plod či novorozenec umírají. Má formu typickou (2/3 dívek

---

⁹ THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha, 2006. s.177. ISBN 80-7367-091-7.

¹⁰ ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY V ČR. *Mezinárodní klasifikace nemocí. V. kapitola. Poruchy duševní a poruchy chování (F00-F99)*. [online]. 7. 3. 2018. [cit. 14.4.2020]. Dostupné z: <https://old.uzis.cz/cz/mkn/F80-F89.html#F83>.

¹¹ THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha, 2006. s. 185-192. ISBN 80-7367-091-7.

¹² Tamtéž. s. 211.

s Rettovým syndromem) i atypickou, která je většinou mírnější. První symptomy se objeví mezi 6.-18. měsícem. Bývá to zpomalený růst hlavičky a zpomalení motorického vývoje. Mezi 1.-4. rokem dochází k vývojové regresi. Mizí verbální komunikace a zhoršuje se i ta neverbální (nenavazování očního kontaktu), ztrácí se dovednosti, které si dítě osvojilo, začínají se objevovat již zmíněné stereotypní a nefunkční pohyby rukou. Projevy v tomto období jsou někdy zaměnitelné s dětským autismem. Během 3.-6. roku dochází k relativní stabilizaci, ale často se objeví epilepsie. Od 5 do 25 let se opět zhoršuje motorika. Menstruace se objevuje v běžném věku. Dožití ženy s Rettovým syndromem je 40-50let.¹³

1.1.4 Atypický autismus

Diagnóza, která se používá, pokud dítě nesplňuje všechna kritéria dětského autismu. Většinou se první projevy objeví až po 3. roce života. (Dětský autismus má stanovené kritérium, že se první symptomy objevují již před 3. rokem.) Popřípadě když není naplněna diagnostická triáda (soc. interakce, komunikace, stereotypní chování). Nebo se autistické chování objeví u dítěte s těžkou a hlubokou mentální retardací. (Dítě má pak diagnózu mentální retardace s atypickým autismem). Obecně se ale dá říci, že soc. dovednosti nejsou tolik narušeny jako u dětského autismu.

1.1.5 Dětská dezintegrační porucha

To, co tuhle poruchu odlišuje od ostatních, je velmi pozdní nástup prvních symptomů. Nejčastěji se objeví okolo 3. až 4. roku, ale můžou se objevit až v průběhu prvních 10 letech života. S tím souvisí fakt, že u tohoto druhu autismu dochází k nejmarkantnější ztrátě dovedností. Což je pochopitelně obtížněji zpracovatelné pro rodiče dítěte. Není doposud jasné, co dětskou dezintegrační poruchu způsobuje. Její projevy jsou podobné jako u dětského autismu. Po čase může dojít k opětovnému zlepšení a nabytí ztracených dovedností, normy však už ale není dosaženo nikdy. Celkově je tato porucha poměrně vzácná. Velmi často je spojena s epilepsií. Spíše se jedná o nízkofunkční formu autismu.¹⁴

---

¹³ THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha, 2006. s. 211-222, 204. ISBN 80-7367-091-7.

¹⁴ Tamtéž. s. 193-196.

1.1.6 Jiné pervazivní vývojové poruchy

Tato skupina poruch nemá, oproti ostatním druhům autismu, specifikovaná kritéria pro diagnostiku. Spadají sem tedy děti, které nějakým způsobem nezapadají do ostatních diagnóz (nesplňují kritéria) nicméně se u nich objevují některé rysy autismu. Mohlo by se zdát, že se tedy jedná o lehké formy autismu. Opak může být pravdou. Děti, které sem spadají, mohou mít poruchu aktivity a pozornosti, nebo třeba diagnostikovanou vývojovou dysfázi. Popřípadě jsou autistické rysy v jejich chování spojené s mentální retardací. Také to často můžou být děti s narušenou představitivostí, mající problém rozlišit mezi realitou a fantazií a projevující výhradní zájem o určité téma.

Může se také jednat o přechodnou diagnózu v prvních letech života dítěte. V rámci rané péče se později diagnóza upraví na dětský či atypický autismus. Práce s dětmi s touto diagnózou je náročná a je potřeba jí věnovat stejné úsilí jako práci s dětmi s jinými formami autismu. Dle Thorové je dokonce pro takové děti ideální navštěvovat školu s výukou přizpůsobenou dětem s autismem.¹⁵

1.1.7 Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby

Oproti ostatním diagnózám je oblast sociálního vývoje blízko normě. Nicméně se objevuje motorický neklid, stereotypní pohyby a vzorce chování. Podstatným kritériem je také IQ nižší než 50.¹⁶

---

¹⁵ THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha, 2006. s. 204-208. ISBN 80-7367-091-7.

¹⁶ Tamtéž. s. 210.

1.2 DIAGNOSTICKÁ TRIÁDA

Jednotlivé druhy autismu jsou diagnostikovány dle míry postižení třech oblastí. Jsou to sociální interakce, komunikace a stereotypní chování a zájmy. Podíváme-li se na tyto oblasti konkrétněji, získáme tak představu o tom, jak vypadají projevy autismu.

1.2.1 Sociální interakce

První z oblastí, která bývá u dítěte s PAS postižena, je oblast sociální interakce. Ta může mít podobu jak extrémní osamělosti, tak i nepřiměřeně nadměrného vyhledávání sociálního kontaktu. A pochopitelně také kdekoli na této škále.¹⁷ Platí, že: „*Sociální intelekt je vůči mentálním schopnostem člověka s PAS v hlubokém deficitu.*“¹⁸ Psychiatrička Lorna Wingová roku 1979 definovala 3 typy soc. interakce u dětí s PAS. Konkrétně typ osamělý, pasivní, aktivní/zvláštní a v roce 1996 definovala ještě typ formální. Česká psycholožka Kateřina Thorová ve své knize Poruchy autistického spektra z roku 2006 přidává ještě typ smíšený/zvláštní. Thorová také zdůrazňuje, že v průběhu vývoje dítěte se může typ soc. interakce, do které dítě spadá, změnit.¹⁹

TYP	POPIS
Osamělý	dítě se vyhýbá očnímu i fyzickému kontaktu, je uzavřené
Pasivní	dítě se kontaktu nevyhýbá ale ani ho nevyhledává, neumí dát najevo své potřeby a pocity
aktivní/zvláštní	dítě vyhledává kontakt s druhými lidmi (i cizími) v nepřiměřené normě, vede dlouhé monology o svých zájmech
Formální	bývá spojené s vyšším IQ, řeč je na dobré úrovni, ale objevuje se přehnaná doslovnost, pravdomluvnost, strojenost, soc. naivita, neschopnost empatie
smíšený/zvláštní	chování dítěte se liší na základě prostředí, osob, situace

Tabulka 2 Typy sociální interakce²⁰

¹⁷ THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha, 2006. s. 63. ISBN 80-7367-091-7.

¹⁸ Tamtéž. s. 61.

¹⁹ Tamtéž. s. 63.

²⁰ SLÁDEČKOVÁ S., SOBOTKOVÁ I. *Dětský autismus v kontextu rodinné resilience*. Olomouc, 2014. s.26. ISBN 978-80-244-4219-8.

1.2.2 Komunikace

To, co autistické dítě na první pohled odlišuje od dítěte zdravého, bývá často komunikace. Jedná se totiž o další oblast, kterou porucha autistického spektra postihuje. Důkazem je, že „*opožděný vývoj řeči, bývá velmi často první příčinou znepokojení udávanou rodiči.*“²¹ Komunikace bývá postižena jak na úrovni receptivní (porozumění) tak na úrovni expresivní (vyjadřování). Zasaženy jsou oblasti verbální i neverbální komunikace. Řeč jako taková ale může být naprosto v pořádku.²²

Neverbální oblast komunikace u dětí s PAS je typická méně častým očním kontaktem. Ten děti buď nenavazují vůbec (a kolem 3. roku života je to jeden z častých varovných signálů), nebo má jinou nepřírozenou podobu. Dětem nejenže dělá problém používat gesta, ukazovat, ale také bývají v neverbální komunikaci ztracené a nerozumí výrazům obličeje a postojům druhých.²³ Na základě těchto poznatků, můžeme rozklíčovat situaci, kdy u dítěte nastane afekt, či záchvat a rodič netuší, co dítě chce. Dítě totiž neumí funkčně komunikovat a neumí si říct (například ukázáním) o věc, kterou chce. U starších dětí a dospělých s lehčí formou autismu souvisí problémy s neverbální komunikací s nepochopením sarkasmu.

U verbální komunikace rozlišujeme mnoho typických zvláštností. Některé z nich nejlépe přiblíží následující tabulka. V praxi se s nimi setkáváme běžně a stále.

NÁZEV	UKÁZKA A POPIS
Echolalie (bez komunikačního významu)	Dítě nefunkčně opakuje, co právě slyšelo. „Chceš napít?“ odpověď: „Chceš napít?“ (neznamená nic)
Echolalie (s komunikačním významem)	„Chceš vodu, nebo čaj?“ odpověď: „Chceš vodu.“
Efekt posledního slova	„Chceš jablko, nebo hrušku?“ odpověď: „hrušku“; „Chceš hrušku, nebo jablko?“ odpověď: „jablko“
Semiecholalie (záměna zájmen a rodů)	„Co bys chtěl dělat?“ odpověď: „Chceš malovat!“ – záměna osoby „Ona nakreslil auto“ – záměna rodů
Frazeologismy	„Jak se ti tady líbí? odpověď: „Vaše dotazy jsou příliš zvědavé!“ – může znamenat „nevím“
Citová nepřiměřenost	„Mám tě rád.“ – znamená jsi mi sympatický

²¹ GILLBERG, CH., EHLERS, S., SCHAUMANN, H., et al. Autism under age 3 years: a clinical study of 28 cases referred for autistic symptoms in infancy. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 1990. s. 921-934.

²² THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha, 2006. s. 98. ISBN 80-7367-091-7.

²³ Tamtéž. s. 98-105.

Verbální provokace (agresivní, destrukční, šokující, soc. nepřijatelný obsah)	„Já se vyčůráám do koše.“ „Prdl sis?“
Doslovné a naivní odpovědi	„Máš hodinky?“ odpověď: „Ano.“ „A kolik je hodin?“ odpověď: „Nevím, mám je doma.“
Pravdivé odpovědi na řečnické otázky	„Jak teď budu před ostatními vypadat?“ odpověď: „Zpoceně.“
Naivní reakce doslovného chápání	„Polezu z tebe po zdi!“ reakce: „Jak to uděláš? Vylezeš na židli?“
Neologismy (logické, zkomoleniny)	„luxovač“, „kreslička“ - tužka
Verbální rituály	„Ukončete výstup a nástup, dveře se zavírají!“ – při každém otevření dveří
Přímost, pravdomluvnost, netaktnost, neslušnost	„Proč nemáš vlasy?“ „Jsi tlustá. Určitě jíš moc dortů.“
Banální, podivné a opakující se výroky a dotazy	„Prasátko jde čůrat na kole. Písmenka nekadí do hrníčku“; „Proč tady nesmí hořet?“
Komunikační egocentrismus	„Kde bydlíte? Kolik máte pokojů? Máte garáž? Na jakou stranu se otevírají dveře na záchod? (...)“

Tabulka 3 Zvláštnosti verbální komunikace²⁴

1.2.3 Stereotypní chování a zájmy (představivost)

Laická veřejnost, pokud je schopná o autismu něco říci, bude to pravděpodobně to, že souvisí se zvláštními zájmy jako například fascinace vlaky, nebo dokonalá znalost jízdnicích řádů. Čím se takové zájmy u dětí s poruchou autistického spektra liší od zájmů zdravých dětí? Jedná se o „vyšší míru zaujetí, neodklonitelnosti, ulpívavosti, stejnosti (stereotypie) a četnosti opakování (repetitivnost). Přerušování aktivity (...) přináší vyšší míru problémového chování (agresivita, křik, sebezraňující tendence) nebo pasivní negativismus (...).“²⁵ Děti s PAS negativně reagují na změny, často lpí na určitém druhu jídla, či barvě jídla.²⁶ Popřípadě musí být jídlo podávané výhradně na konkrétním talířku.

²⁴ THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha, 2006. s. 110-114. ISBN 80-7367-091-7.

²⁵ Tamtéž. s. 119-120.

²⁶ BALZAROVÁ, B. *Autismus v edukační praxi*. Praha, 2017. s. 19. ISBN 978-80-262-1195-2.

2. SPECIFIKA PRÁCE S DĚTMI S PAS (METODY, TECHNIKY A POMŮCKY)

Při práci s dětmi s autismem jsou uplatňovány různé ověřené techniky, metody a pomůcky, které mohou velmi pomoci. Nejdříve je začnou využívat rodiče, naučí se je například v rámci rané péče. Dále jsou nejvíce a nejstriktněji využívány ve škole a různé prvky bývají využívány i při volnočasových aktivitách. Velkou část takových metod a principů zastřešuje termín strukturované učení. Nejzákladnější jsou tyto:

Individuální přístup – už několikrát jsme zmínili, že u každého dítěte pozorujeme jiný projev autismu. Z toho vyplývá, že bez individuálního přístupu, tedy bez poznání konkrétního jedince, s dítětem s PAS nelze pracovat.²⁷

Strukturalizace – výchova a vzdělání dítěte s PAS je založené na strukturovaném učení. Jedná se o ověřené postupy, které jsou při práci s autisty hojně využívány. A to jak v domácím, tak především školním prostředí. Struktura pro dítě s autismem znamená řád, tudíž jistotu a klid. Při práci jsou pak využívány struktura času a prostoru, pracovního místa, dále strukturovaná úloha (například krabicové úlohy), a další.

Vizualizace – „*Vizuální vnímání a myšlení patří k silným stránkám u většiny lidí s PAS. Jednotlivé formy vizuální podpory usnadňují lidem s PAS zvládat snadněji a samostatněji strukturu prostoru, času a jednotlivých činností. Dobře nastavená vizuální podpora kompenzuje handicap pozornostních a paměťových funkcí.*“²⁸ Nejjednodušší forma vizualizace je nakreslit dítěti např. denní režim pokud odmítá odejít z domu, protože nechápe, že se za pár hodin zase vrátí. Při vizualizaci se používají konkrétní předměty, fotky předmětů a lidí, obrázky předmětů, obrázky s názvem, kartička s názvem věci.

Další situací, kdy lze vizualizaci použít, je oběd. Dítě má na tácu papír s vyznačeným místem pro misku s polévkou, pro talíř s hlavním jídlem, pro mističku na salát, pro skleničku napití a pro příbor. Taková vizualizace dítěti pomáhá, aby u výdejního okýnka na něco nezapomnělo (tzv. procesuální schéma).

Když se spojí vizualizace se strukturou vznikne např. pomůcka **denní režim**. Ten dítěti pomáhá orientovat se během dne, nezapomínat na jednotlivé úkoly, děti mu rozumí a jsou klidné.

---

²⁷ ČADILOVÁ, V., ŽAMPACHOVÁ, Z. *Strukturované učení – vzdělávání dětí s autismem a jinými vývojovými poruchami*. Praha, 2008. s. 30. ISBN 978-80-7367-475-5.

²⁸ Tamtéž. s. 51.

Většinou se používají „zalaminované“ kartičky s obrázky nebo nápisy ze zadní strany opatřené suchým zipem. Kartičky se pak pomocí suchého zipu nalepí do sloupce (platí že nahoře je začátek, dole konec), u starších dětí je režim opatřen i kartičkami s časem. Dítě buď kartičky postupně odlepuje a dává pryč nebo si jen posunuje šipku na činnost, kterou jde zrovna vykonat.

System odměn – velmi dobře a funkčně je zpracovaný i systém odměn. Dítě v průběhu dne ve škole sbírá žetony a za určitý počet žetonů si na konci činnosti, či dne vyzvedne odměnu. Ta může být materiální (oblíbená pochutina, nálepka, malá hračka...), nebo činnostní (10 minut na tabletu, 10 minut bublifuk...).²⁹ Dítě je díky systému odměn motivováno a činnost mu díky jistému zisku odměny dává smysl. Cílem samozřejmě je dávat odměny ne za každou činnost zvlášť ale za celý den ve škole (za jednotlivé činnosti dostane jen žeton, za který pak odměnu vymění).

3. AUTISMUS A HRA

Děti s autismem bývají označovány jako děti, které si neumějí hrát. Přitom, jsou-li děti odborně vedeny mohou mít ze hry ohromný prospěch a radost.³⁰ Zatímco pro zdravé dítě je hra přirozenou věcí, u dětí s autismem vypadá jinak: „*Děti s autismem využívají předměty v neměnné stereotypní hře, postrádají zkušenosti s jednoduchou manipulací a kombinací předmětů, které ostatní děti získají během prvních let života. Také spontánní funkční hra je u dětí s autismem pozorována v mnohem menší míře. Hra u dětí s autismem je popisována jako mechanická, bez přirozeného zájmu zkoumat svět. (...) předstíraná hra se objevuje jen velmi zřídka (...).*“³¹

Problémy hry u dětí s PAS pramení v diagnostické triádě. Největší vliv na hru má třetí oblast triády dnes označovaná jako stereotypní chování a zájmy, dříve však jako představivost. „*Narušená schopnost imitace a symbolického myšlení způsobuje, že se u dítěte nerozvíjí hra, (...) jeden ze základních stavebních kamenů učení a potažmo celého vývoje.*“³² Hra u dítěte s PAS se od ostatních vrstevníků liší na první pohled tím, že obsahuje činnosti a aktivity

---

²⁹ ČADILOVÁ, V., ŽAMPACHOVÁ, Z. *Strukturované učení – vzdělávání dětí s autismem a jinými vývojovými poruchami*. Praha, 2008. s. 67. ISBN 978-80-7367-475-5.

³⁰ BEYER, J., GAMMELTOFT, L. *Autismus a hra. Příprava herních aktivit pro děti s autismem*. Praha, 2006. s. 11-12. ISBN 80-7367-157-3.

³¹ Tamtéž. s. 39.

³² THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha, 2006. s. 117. ISBN 80-7367-091-7.

odpovídající věku mladšího dítěte. Kvalita hry tedy závisí na představivosti (fantazii), motorice, úrovni myšlení a sociálních dovednostech.³³

S problémy ohledně hry souvisí problémy ohledně výplně volného času. Rodiče toto téma řeší denně, protože zvláště u malých dětí musí být veškerý volný čas zastoupen řízenou činností. Dítě se teprve musí naučit, jak se samo zabavit. Opět bychom mohli zmínit, že pro dítě s autismem je nesmírně důležitý neměnný řád věcí. Změny a chaos můžou vyvolat afekt. A volný čas, to je v podstatě forma chaosu. Dítě si totiž musí samo vybrat jakou aktivitu zvolí. Aby se mohlo rozhodnout, musí znát možnosti výběru. „*Tento výběr musí být tedy vizualizován na úrovni předmětů, obrázků nebo psaných slov. Velmi často se postižený autismem musí doslova „učit“ vybírat. A musí se rovněž učit nevybírat si stále totéž.*“³⁴

Jednou z možností jak dětem vyplnit volný čas jsou volnočasové aktivity: zájmové kroužky, tábory, víkendové akce a další aktivity často realizované neziskovými organizacemi se zaměřením na děti s poruchou autistického spektra.

4. ČLOVÍČEK (ONE LITTLE) Z.S. - KONKRÉTNÍ ORGANIZACE POSKYTUJÍCÍ VOLNOČASOVÉ AKTIVITY PRO DĚTI S PAS

Jak už vyplývá z názvu celé práce, jejím hlavním cílem je představit volnočasové aktivity pro děti s poruchou autistického spektra. V praktické části potom popsat konkrétní přínos takových aktivit. V této kapitole se zaměříme na konkrétní organizaci poskytující tento druh aktivit, abychom získali přehled nad konkrétní nabídkou a možnostmi, které rodiče dětí s PAS mají.

4.1. STANOVY, POSLÁNÍ A CÍLE ORGANIZACE

Organizace, na kterou se konkrétně podíváme, má název Človíček (One Little). Jedná se o zapsaný spolek, dříve občanské sdružení, fungující od roku 2006. Jejich heslo zní: *Otevíráme dveře do světa poznání a zážitků bez bariér*. Organizace má svoji sedmičlennou radu, v jejímž čele stojí speciální pedagožka Jana Kurfürstová, spoluzakladatelka organizace.

---

³³ THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha, 2006. s. 117. ISBN 80-7367-091-7.

³⁴ GILLBERG, CH., PEETERS, T. *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty*. Praha, 2008. s. 108. ISBN 978-80-7367-498-4.

Popis náplně činnosti a cílové skupiny nejlépe přiblíží výňatek z výroční zprávy organizace z roku 2015: „Cílovou skupinou prožitkově zaměřených aktivit jsou děti zdravotně znevýhodněné, děti se speciálními vzdělávacími potřebami, děti úzkostné, děti z neúplných či ze sociálně slabých rodin. Realizujeme aktivity integračního charakteru. V praxi to znamená, že se v jeden čas, na jednom místě sejde velice různorodá skupina dětí, které pojí společný motiv – cesta za zážitkem, radostí a vzájemným obohacím. Třetina z celkového počtu účastníků jsou vždy děti s určitým znevýhodněním, které potřebují přítomnost asistenta. Asistent dítěte a připravený program respektují individualitu dětí a zároveň poskytují prostor pro jejich aktivitu, zapojení do skupiny a seberealizaci.“³⁵

Původní, hlavní a jedinou činností organizace bylo pořádání pobytového dětského integračního tábora. Dnes, tedy v roce 2019, přibýlo mnoho dalších aktivit, nicméně pobytový integrační tábor zůstává hlavní akcí roku. Působnost organizace se v posledních letech přesunula do Brna. V rámci Človíčka také vznikl Přírodní dětský klub, který poskytuje alternativu k předškolnímu vzdělání.

Za všemi aktivitami stojí velké úsilí organizátorů a členů organizace Človíček, protože bez jejich nasazení a potřebné peněžní dotace zvenku by jejich práce zanikla. Velká část práce stojí na dobrovolnickém principu.

4.2. DRUHY VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT

Volnočasové aktivity pořádané zapsaným spolkem Človíček si rozdělíme na pobytové a nepobytové. Do pobytových patří letní integrační tábor, příměstské tábory, víkendové pobyty pro děti a víkendové pobyty pro rodiče s dětmi s PAS a nově tábor u moře. Dále nepobytové aktivity jako jsou zájmové kroužky, různé zážitkové aktivity (výtvarné ateliéry, Ježíškovo folkové brnění, Pestrý festival...).

4.2.1 Letní pobytový integrační tábor

Jedná se o rekreační volnočasovou aktivitu pořádanou jednou ročně, trvá většinou 8 dnů, místo realizace je každý rok jiné. Kapacita se většinou pohybuje kolem 40 účastníků. Přihlásit se

---

³⁵ KURFÜRSTOVÁ, J., ŠPAČKOVÁ, I. *Výroční zpráva z roku 2015*. [online]. 23.1.2016. [cit. 16.12.2019]. Dostupné z: http://www.clovickebrno.cz/wp-content/uploads/Clovicek_vyrocní_zprava_2015.pdf.

mohou děti ve věku 4-17 let, děti s různými zdravotními a sociálními znevýhodněními, ale i bez nich. Většinou se sejde jedna třetina dětí se znevýhodněním (jako jsou porucha autistického spektra, dále mentální retardace, DMO, ADHD, poruchy učení, epilepsie, sociální znevýhodnění) a dvě třetiny tvoří děti zdravé bez znevýhodnění.

Součástí týmu lektorů jsou speciální pedagogové, zdravotní sestry, studenti pedagogických i jiných oborů a lidé dalších profesí. Velká část z nich je na táboře v roli osobního asistenta. Asistent (někdy i asistenti) je dítěti přidělen na základě individuálních potřeb dítěte. Náplní tábora je kombinace sportovních, výtvarných, společenských, poznávacích, vzdělávacích, relaxačních, ekologických, sebeobsluhujících a dalších druhů aktivit.

U dětí je podporována zodpovědnost, spolupráce, dále také empatie a tolerance. Děti často jezdí opakovaně, na táboře se setkávají s kamarády z různých koutů republiky, se kterými často se vidí jen jednou do roka. Domů většinou odjíždí nabyté nezapomenutelnými zážitky, o kterých doma vypráví ještě dlouhé měsíce. Z pohledu rodiče dítěte s autismem se jedná o jedinečnou příležitost dopřát dítěti zážitek letního tábora, v České republice existuje jen velmi málo organizací poskytujících stejný druh aktivity.

4.2.2 Integrační tábor u moře

Novinkou mezi aktivitami organizace Človíček je tábor u moře. Zatím proběhl první ročník a po velkém úspěchu se plánuje druhý. Princip je velmi podobný jako u integračního letního tábora s tím rozdílem, že tábor je pořádán mimo termín letních prázdnin, i z tohoto důvodu je mezi účastníky vyšší procento dětí se znevýhodněním (nejčastěji opět autismus). Z pohledu rodiče dítěte s PAS se jedná o naprosto mimořádnou příležitost pro jejich dítě. Ohlasy po prvním ročníku byly plné díky a důvěry v činnost celé organizace.

4.2.3 Víkendový integrační pobyt pro děti

Další z pobytových aktivit je víkendová akce pro děti. Jedná se o formu potáborového setkání. Bohužel z důvodu nenaplnění kapacity není realizována každý rok. Většinou se jedná o podzimní termín, ubytování bývá na farmách, či jiných menších zařízeních s možností vlastního vaření. Pro účastníky platí stejná pravidla, jako u letního integračního tábora. Jedná se tedy o

kratší setkání, aktivity vždy sjednocuje nějaké téma. Z pohledu rodiče dítěte s PAS se jedná o možnost náplně programu jejich dítěte. Navíc tak získají tolik potřebný čas na sebe.

4.2.4 Víkendový pobyt pro rodiče s dětmi s PAS

Odlišnou pobytovou víkendovou akcí je „víkendovka pro rodiče s dětmi.“ Človíček ji pořádá většinou dvakrát ročně (podzim a jaro). Místem realizace akce jsou penziony s klidným okolím v Jihomoravském kraji (či poblíž). Od všech ostatních aktivit se liší tím, že je zaměřena také na rodiče. Zatímco ostatní aktivity jsou spíše zájmové či rekreační, tato aktivita je ryze odpočinková. Program je buď společný pro děti rodiče i asistenty (tematická procházka, společenské hry), či oddělený. Pro děti jsou připraveny, arteterapie, muzikoterapie, hry nebo plavání. Rodiče mohou využít služeb masérky, psychologa, je pro ně připravena ukázka didaktických pomůcek a hraček, nabídka arteterapie, či možností konzultace se speciálním pedagogem. Rodina si sama nastaví, kolik času chce trávit se svým dítětem nebo nakolik svěří dítě asistentovi. Psychohygienické je pro rodiče i samotné setkání rodin s podobným zatížením. Tento druh aktivity je také velmi oblíbený a má velký potenciál.

4.2.5 Příměstské tábory

Jednou z nepobytových volnočasových aktivit jsou příměstské tábory. Probíhají většinou v období letních prázdnin a v několika termínech. Místem konání je buď zázemí Přírodního klubu, vhodný objekt ve městě Brně, či zázemí autistické základní školy Štolcova, se kterou Človíček spolupracuje. Účastníky jsou buď předškolní děti z Přírodního klubu, nebo se opět jedná o integrační aktivitu pro děti od 4-17ti let, popřípadě může být tábor „ušitý na míru“ žákům ze ZŠ Štolcova (organizace je schopná svoje aktivity takto „ušit na míru“ účastníkům).

Náplní jsou opět tematické hry a aktivity, často doplněné výlety po městě Brně a okolí. Z pohledu rodiče dítěte s PAS se jedná o náhradu vyplnění volného času dítě v době, kdy během roku bývá ve škole. Opět zde dle individuálních potřeb dětí fungují asistenti s praxí. Človíček se nebojí spolupráce s jinými organizacemi zaměřující se na děti s autismem např. s organizací Paspoint, která pomáhá pokrýt asistenční služby na příměstských táborech.

4.2.6 Zájmové kroužky

Několik let už Človíček nabízí také zájmové kroužky. Ty probíhají většinou jednou týdně v průběhu školního roku. Často v prostorách ZŠ Štolcova nebo v místě sídla organizace (městská část Brno – Bosonohy). Účastníky jsou převážně děti s autismem. Kroužky mají formu individuální i kolektivní.

V nabídce jsou kroužky výtvarné (spíše arteterapie, často individuální či v malých skupinkách, přizpůsobené schopnostem dětí), divadelní (skupinka do deseti dětí, které v průběhu roku nacvičí divadelní představení), kroužek vaření (návlek praktických dovedností hravou formou, individuální forma).

Druhy zájmových kroužků se každý rok aktualizují, Človíček má lektory na kroužky anglického jazyka, či se sportovním zaměřením. Náplň všech kroužků je velmi pestrá a vedou je speciální pedagogové. Z pohledu rodiče dítěte s PAS se jedná o vyplnění času dítěte mezi koncem vyučováním a koncem jejich pracovní doby. Dítě má možnost trávit více času aktivitami, které ho baví, navíc rozvíjí své sociální i praktické dovednosti.

4.2.7 Výtvarné ateliéry

Poslední pravidelně pořádanou volnočasovou aktivitou jsou výtvarné ateliéry. Jedná se většinou o jednodenní (sobotní) aktivitu pořádanou několikrát do roka. Je zaměřena na děti s PAS a jiným znevýhodněním. Človíček má ve svém týmu absolventku FAVU, která organizuje ateliéry spolu s dalšími lektorkami arteterapie a dalších výtvarných technik a ručních prací. Ateliér je několikahodinová aktivita, kdy děti se svým asistentem prochází jednotlivá stanoviště s výtvarnými či rukodělnými aktivitami opět propojené nějakým tématem. Součástí ateliéru je i relaxace (např. muzikoterapie). Pro rodiče dítěte s PAS je výtvarný ateliér příležitostí, jak dítěti zajistit program o víkendu a dopřát dítěti aktivitu, která ho baví s lektory, které už většinou zná.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5. KVALITATIVNÍ VÝZKUM

Pro tuto práci byl vybrán kvalitativní design. Ten bývá v sociálních vědách častou volbou výzkumníků. V historii byl kvalitativní přístup považován za méně vědecky hodnotný, či úplně odsuzován. Dnes už tyto dva druhy výzkumu mají rovnocenné vědecké postavení.³⁶ Hlavní rozdílem je to, že kvantitativní výzkum pracuje s čísli. Neumožňuje výzkumníkovi proniknout do hloubky problému. Oproti tomu kvalitativní výzkum, umožní proniknout do hloubky problému, poznat participanta, je možné vysledovat okolní faktory, které mohou mít na daný problém vliv.

5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je popsat přínos volnočasových aktivity pro děti s autismem. Dílčími cíli je popsání konkrétních pozitivních i negativních přínosů, které tento druh volnočasových aktivit může mít na dítě. Dále zjistit jaký vliv má účast dítěte s PAS na volnočasové aktivitě na zbytek rodiny. A odhalit reálné nedostatky volnočasových aktivit v dostupnosti (nabídce) a organizaci.

Na základě těchto dílčích cílů byly definovány tyto výzkumné otázky:

1. Jaký pozitivní vliv mohou mít volnočasové aktivity pro děti s PAS?
2. Jaký negativní vliv mohou mít volnočasové aktivity pro děti s PAS?
3. Jaké výhody může mít účast dítěte s PAS na volnočasové aktivitě pro celou rodinu?
4. Jaké negativní dopady může mít účast dítěte s PAS na volnočasové aktivitě pro celou rodinu?
5. Jaká je nabídka volnočasových aktivit pro děti s PAS?
6. Odpovídá nabídka volnočasových aktivit pro děti s PAS poptávce?
7. Jaké existují překážky v účasti na volnočasových aktivitách pro děti s PAS?

---

³⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha, 2016. s. 45. ISBN 978-80-262-0982-9.

5.2 Výzkumná metoda

Existuje mnoho typů metod vhodných pro kvalitativní výzkum. Protože však tato práce zkoumá dlouhodobý jev, nebylo zvoleno pozorování, které by muselo být prováděno několikrát v dlouhém časovém období. Byl zvolen rozhovor, díky kterému bylo možné zmapovat větší časový úsek (několik let). Rozhovorů existuje několik druhů. V tomto případě se jednalo o rozhovor dle návodu čili o polostrukturovaný rozhovor. Tento typ rozhovoru umožňuje měnit pořadí a formu otázek. Což napomáhá k přirozenější konverzaci mezi tazatelem a tázaným.

Konkrétně byly rozhovory prováděny tak, aby byly maximálně přizpůsobené participantovi. Aby probíhaly pro něj v příjemném prostředí (domov, zaměstnání, kavárna). Celé setkání trvalo vždy maximální hodinu, a to včetně zdvořilostní konverzace před začátkem rozhovoru a následné diskuzi o tématech, které z rozhovoru vyplynuly, ale nebyly obsahem výzkumu. Rozhovory byly se souhlasem zaznamenány na nahrávací zařízení pro účely doslovného přepisu. Už před konáním rozhovoru byli všichni účastníci seznámeni s obsahem práce, které bude rozhovor součástí. A byli ubezpečeni, že se jedná o anonymní poskytování informací a všechna jména budou změněna. Kromě toho byly zachovány další běžné etické aspekty.

Dalším krokem byla kategorizace dat. Tedy přiřazování kódů k jednotlivým odpovědím a seskupování je do kategorií vycházejících z dílčích výzkumných cílů a otázek. Tento krok byl nezbytný k následné interpretaci dat.

5.3 Výběr participantů

U kvalitativního výběru se neprovádí tzv. náhodný výběr naopak, jde o výběr záměrný. Pro výzkum je totiž potřeba vybrat vhodné osoby. Dle Gavory to znamená následující: „*aby měli potřebné vědomosti a zkušenosti z daného prostředí. Jen tak mohou podat informačně bohatý a pravdivý obraz o něm. (...) Výběr je vždy „reprezentativní“, i když ne z hlediska matematické statistiky – osoby dobře reprezentují dané prostředí.*“³⁷

Při výběru participantů pro toho výzkumné šetření bylo postupováno dle těchto kritérií. Jednalo se o 4 participanty. Dvě matky dítěte s poruchou autistického spektra, obě z Brna, s dětmi ve věku povinné školné docházky, jejich děti se účastní pravidelných i nepravidelných volnočasových aktivit organizovaných zapsaným spolek Človíček, ale také jinými

---

³⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha, 2016. s. 144. ISBN 978-80-262-0982-9.

organizacemi. Další dva participanti byli speciální pedagožky s mnoholetou zkušeností v oboru a znají děti, jež byly předmětem rozhovorů s rodiči. A to například ve vztahu učitel – žák, nebo speciální pedagog – klient rané péče, ale vždy ve vztahu organizátor volnočasové aktivity pro děti s PAS a účastník této aktivity.

Dětem, které byly předmětem šetření, bylo 8 a 16 let obě s diagnostikou dětského autismu. Děti s tímto věkovým rozdílem byly vybrány proto, že jedno teprve nastoupilo na základní školu (začíná se s ním pracovat dle metodiky – struktura, vizualizace, individualizace) a druhé čeká už jen poslední rok na základní škole (metodiku se během pobytu na ZŠ osvojilo, je schopné podle ní pracovat), navíc se u něj začíná projevovat puberta. Takto bude možné porovnat, jaké volnočasové aktivity jsou vhodné pro jednotlivou věkovou kategorii dětí. Také se podívát na to, jak se liší poptávka volnočasových aktivit jejich rodičů a jestli s tím koresponduje nabídka volnočasových aktivit.

5.4 Postup výzkumu

V této práci byla aplikována konstantní komparace. „*Při ní si výzkumník nestanovuje hypotézu na začátku výzkumu. Sbírá údaje, třídí je, hledá společné a rozdílné prvky mezi nimi. (...) Jde o sled kroků, které probíhají současně. Výzkumník neustále srovnává, komparuje svá data a kategorie, dokud nedojde k uspokojivému vysvětlení jevu – k teorii.*“³⁸

6. INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

V této části práce budou rozebrány odpovědi respondentů jednotlivých rozhovorů. Budou popsány postupně, tak aby odpovídali jednotlivým dílčím cílům výzkumu. První kategorií bude přínos nepobytových volnočasových aktivit pro děti s PAS a přínos pro jejich rodiče. Dále se bude jednat o kategorii přínosu pobytových volnočasových aktivit pro děti s PAS a přínos pro jejich rodiče. Potom bude následovat kategorie dostupnost a nabídka volnočasových aktivit pro děti s PAS. A na závěr kategorie překážek v organizaci volnočasových aktivit pro děti s PAS.

Označení „rodič. č. 1“ odpovídá rozhovoru s matkou šestnáctiletého syna s diagnózou dětský autismus. Označení „pedagog č. 1“ odpovídá rozhovoru se speciálním pedagogem, kde byly otázky kladeny se zaměřením na dítě na konci povinné školní docházky (tj. dítěte u kterého se

---

³⁸ GAVORA, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno, 2000. s.143. ISBN 80-85931-79-6.

už projevila puberta, a které si během školní docházky osvojilo principy systému práce založené na individualitě, strukturalizace a vizualizace). Označení „rodič. č. 2“ odpovídá rozhovoru s matkou osmiletého syna s diagnózou dětský autismus. Označení „pedagog č. 2.“ odpovídá rozhovoru se speciálním pedagogem, kde byly otázky kladeny se zaměřením na dítě, které je na začátku povinné školní docházky, ještě si neosvojilo principy systému práce založené na individualitě, strukturalizace a vizualizace.

6.1 Přínos nepobytových volnočasových aktivit

Nepobytové volnočasové aktivity pro děti s PAS jsou častější a rozšířenou formou volnočasových aktivit pro děti s PAS. Patří sem aktivity jako jsou zájmové kroužky, kurzy, terapie, jednodenní jednorázové akce, příměstské tábory a další.

- **Otázka: Jaké jsou důvody toho, proč se děti s autismem účastní nepobytových aktivit pro děti s PAS?**
  - **Rodič. č. 1:** „Protože on nemá vlastně kamarády. (...) Tak za prvé je to nějaký ten sociální kontakt, aby si zvykl, jakože je s někým jiným. (...) *aby měl zaplněný ten čas nějak smysluplně, za další třeba to vaření a kreslení ho baví a ty pohybové má z důvodu, že je hrozný pecivál (...) aby měl nějaký pohyb aspoň.*“
  - **Rodič č. 2:** „*Aby měl změnu režimu, aby zažil něco nového a aby vypadl ze svého stereotypu. A taky aby měl aktivity jako normální děti.*“
  - **Pedagog č. 1:** „*aby se dětem prodloužil čas, než si pro něj rodič může (z práce) přijít. (...) Zároveň rodiče chtějí naplnit zájem toho dítěte. (...) A obecně si myslím, že kroužky do života dítěte patří a rodiče o to přirozeně usilují.*“
  - **Pedagog č. 2:** „Jednoznačně nejdůležitější pro ně je, že potřebují zaměstnat to své dítě. (...) a potom je to zájem toho dítěte anebo rozšíření zájmu toho dítěte.“

Shrnutí: Všechny subjekty se shodli na tom, že hlavními důvody, proč děti s autismem navštěvují tento druh volnočasových aktivit jsou adekvátní zaplnění volného času dítěte a zájem dítěte.

- **Otázka: Jaký je přínos nepobytových volnočasových aktivit pro děti s PAS?**

- **Rodič č. 1:** „Hezky kreslí a umí si jako nějaké věci udělat (...). Takže je určitě zručnější. (...) naučí se ty věci i pojmenovávat (...), malování ho baví (...), zlepšil se i ten vztah ke zvířatům.“
- **Rodič č. 2:** „(...) je nadšený, naspídaný. (...) naučil se potápět a splývat a obecně v té vodě fungovat. (...) vybije energii.“
- **Pedagog č. 1:** „(...) jsou vhodným, a dokonce důležitým způsobem, jak trávit volný čas. Děti jsou v jiném prostředí, učí se nové věci, poznávají nové lidi, opustí svůj domácí rituál. Je to strašně velká hodnota. Zaprvé zvládnout něco nového a zažít něco nového, ale také zažít úspěch.“
- **Pedagog č. 2:** „získá pocit nějakého prožitku, baví ho to, zažije něco hezkého, a to samozřejmě velmi rozvíjí jeho osobnost. (...) pokud aktivitu připravuje člověk, který je v tom zblhý a připraví ji dobře, tak to má vždycky jen kladný přínos pro to dítě.“

Shrnutí: Z odpovědí vyplývá, že dětem s poruchou autistického spektra tento druh volnočasových aktivit pomáhá zdokonalovat jejich dovednosti a schopnosti. Pokud se vychází ze zájmu dítěte, tak potom aktivita přináší kladný prožitek, dobrou náladu, radost.

- **Otázka: Jaký je negativní přínos nepobytových volnočasových aktivit pro děti s PAS?**

- **Rodič č. 1:** „Je to takový náročnější v té pubertě, (...), poměrování se se sourozencem (...) je tam ta soutěživost, on když vidí, že je bratr lepší, tak je někdy problém. (...) Jinak nemám pocit, že by se něco zhoršilo. Mu to tak všechno prospívá.“
- **Rodič č. 2:** „Je problém ho z těch aktivit dostat, ukončit je. To je něco, co nás odrazuje.“
- **Pedagog č. 1:** „(...) pro děti, které se špatně soustředí, udrží pozornost pouze krátce a děti které jsou špatně motivovatelné, by kroužek neměl velký smysl. Zvláště kdyby nevycházel z jejich zájmu. A také je potřeba dítě nepřetížit. (...)

Často se rodič snaží dopřát dítěti co nejvíce aktivit to jde (...). Ale takový režim není pro dítě dlouhodobě dobrý.“

- **Pedagog č. 2:** *„Já si myslím, že to riziko je hlavně v tom, to na začátku nepřepálit. (...) Myslím si, že volnočasové aktivity jsou opravdu velkou plnohodnotnou součástí života dětí, ale je velmi důležité připravovat ty aktivity vhodně a správně.“*

Shrnutí: Z odpovědí pedagogů vyplývá, že pokud je aktivita vhodně vybrána, připravena dle individuality dítěte, a navíc vychází ze zájmu dítěte, je přínos jediné kladný. Můžou ale nastat situace, kdy tyto podmínky nejsou dodrženy a pak může dojít k přetížení dítěte. Nebo k tomu, že by si dítě místo kladného prožitku odnášelo z aktivity prožitek negativní, což je nežádoucí. Z odpovědí rodičů jde vidět, že se setkali s aktivitami, které nebyly maximálně přizpůsobeny individualitě jejich dětí. Problémy, které na aktivitách nastaly, ale vychází především z věku dětí. Zatímco rodič č. 1 popsal problémy v kontextu začínající puberty. Rodič č. 2 mluvil o zkušenostech, vyplívajících z nízkého věku dítěte, které si ještě neosvojilo práci dle metodiky, jež je pro děti s PAS doporučena (práce na principech strukturalizace, vizualizace, individualizace). A také o skutečnosti, že dítě je na svůj věk přirozeně unavené a po absolvování výuky by nezvládlo další činnost (zájmový kroužek). Otázka týkající se tohoto tématu byla položena v rozhovoru s pedagogem č. 2 a jeho odpověď byla následující: *„Určitě by měla existovat nějaké adaptační doba. Aby dítě, které nastoupilo do školy ještě nechodilo každý den na kroužky. (...) Pokud má ta aktivita mít význam tak se musí postupně a správně nastavit. (...) Určitě je dobré držet se metodiky, kterou má dítě ve škole. (...) při pohybových volnočasových aktivitách se může použít takzvaný žetonový tělocvik a myslím, že to potom může velmi dobře fungovat. A myslím si, že když se to nepoužívá vůbec, tak to dobře nefunguje (...). Je potřeba tu činnost dobře strukturovat, vizualizovat a dobře asistenčně zajistit ze začátku. (...) Je dobré vyjít z toho co má to dítě opravdu rádo. (...) Taky je důležité s dítětem nejdřív nasdílet pozornost a navnímat se a až potom se dá na něčem pracovat.“*

- **Otázka: Jaký je přínos účasti dítěte na nepobytových volnočasových aktivitách pro zbytek rodiny?**
  - **Rodič. č. 1:** *„(...) tu náplň mu jinak v podstatě musím vymýšlet já. (...) člověk může být o tu hodinu dýl v práci a něco si zařídí, co potřebuje.“*

- **Rodič č. 2:** „Většinou si jeden z nás odpočine. (...) Dál se tím vyplní čas. Den strávíme smysluplně.“
- **Pedagog č. 1:** „Rodiče také potřebují trochu odlehčit, protože jsou jinak neustále v roli pečujícího.“
- **Pedagog č. 2:** „No já doufám, že (vliv je) hlavně pozitivní. (...) ten hlavní význam by měl být v tom, že si členové rodiny najednou najdou čas i na sebe. (...) a rozšíří se v tu chvíli i jejich zájmy, jejich volný čas (...).“

Shrnutí: V tomto případě se odpovědi rodičů i pedagogů shodují v tom, že pokud je dítě zaměstnáno volnočasovou aktivitou rodič tím získá cenný čas, kdy se může věnovat sobě, odpočinout si.

- **Otázka: Jaký je negativní přínos účasti dítěte na nepobytových volnočasových aktivitách pro zbytek rodiny?**

- **Rodič č. 1:** „Je to náročnější, zas prostě koordinovat to vyzvedávání. Samozřejmě ta finanční stránka.“
- **Rodič č. 2:** „(...) nejsme schopni z časových důvodů zajistit vyzvednutí syna ve škole a dopravení na aktivitu.“
- **Pedagog č. 1:** „Asi finance. Ale v dnešní době, je situace taková, že rodiče chápou částku, za kterou kroužek nebo další aktivity nabízíme. A pak také existuje daleko více nadačních fondů.“
- **Pedagog č. 2:** „Třeba finanční hledisko, to určitě ano. (...) Ale je to takové dvojaké. Ty rodiny mají na to dítě příspěvek, tak z toho by se to mohlo platit, nebo v dnešní době existuje spousta nadací, dobrovolných dárců (...). A někdy může být problém v časových možnostech té rodiny. Pokud rodič pracuje a má dítě někam převážet. To pak znamená, že si musí sehnat asistenta a ten zase stojí peníze.“

Shrnutí: Stejně tak jako je čas kladným přínosem účasti dítěte na volnočasové aktivitě, tak je naopak i přínosem negativním. Opět se všichni tázaní shodli na to v tom, že čas stojí proti rodinám. Není snadné být zaměstnaný a zajistit při tom dítěti převozy mezi aktivitami. Finance hrají také velkou roli v tom, jak volnočasové aktivity ovlivňují celou rodinu.

6.2 Přínos pobytových volnočasových aktivit

- **Otázka: Jaký je přínos pobytových volnočasových aktivit pro děti s PAS?**
  - **Rodič č. 1:** (platí stejná odpověď jako u otázky přínosu nepobytových aktivit)
  - **Rodič č. 2:** „Není pořád jen s námi. Má aktivitu s vrstevníky. Ať už se zdravými nebo i podobně postiženými dětmi“
  - **Pedagog č. 1:** „Platí zase i to co jsem řekla o nepobytových aktivitách. Navíc je to o tom, že pokud se to dítě dokáže přirozeně odloučit od rodiny a nezpůsobí mu to trauma. Tak ten pobyt mu přinese zase další novou zkušenost a poznání. A zvláště, když jde o integrační pobyt, tak ten význam je v tom, že děti s PAS mohou vidět zdravý vzor sociálních dovedností. Na tábore potom posilují sociální dovednosti, schopnost navazování kontaktu, orientaci v novém prostředí a přizpůsobení se. A ty děti pak celá taková zkušenost velmi posiluje v jejich vývoji. (...) vše probíhá formou hry, přirozené hry, není řízená tak, jako ve škole a odehrává se v přírodě. V přírodě, venku se člověk učí nebo přijímá vjemy lépe než zavřený ve škole mezi čtyřmi stěnami.“
  - **Pedagog č. 2:** „Vnímám to tak, že to musí být určitě samostatnost a sebehodnocení toho dítěte, protože (...) nemá tam ochranu a podporu na jakou je zvyklé. (...) Potom určitě kontakt s novými lidmi a dětmi. (...) Tak je strašně poznat na těch dětech (...), když chodí po tom lese, tak se strašně zlepší jejich koordinace. Už to je strašně posílí a je to velký přínos.“

Shrnutí: Ve všech odpovědích, je silně patrné, že primárním přínosem pobytových volnočasových aktivit pro děti s PAS je sociální kontakt. Kontakt s novými lidmi, dětmi, kontakt s vrstevníky s podobným postižením, nebo zdravými. V důsledku sociálního kontaktu si dítě s autismem osvojuje sociální dovednosti. Pedagog č. 1 klade navíc důraz na přínos integračních pobytových volnočasových aktivit. Takové aktivity dítěti s autismem zprostředkovávají kontakt se zdravým vzorem sociálního chování, což se v praxi ukazuje jako velmi přínosné. Děti na speciálních školách jsou většinou o takový zdravý vzor ochuzeny,

všechny sociální interakce se učí na modelových situacích ve třídě, což nemá tak velký přínos jako kdyby byla situace přirozená. Dětem s autismem může kontakt se zdravými dětmi pomoci v uchopení vlastního volného času. Což vyplývá z rozhovoru s pedagogem č. 1: *„Jde například o to, že si děti vzájemně pomáhají, nebo že ve volné chvíli si vezmou míč a jdou si hrát.“* Kromě sociálního kontaktu má na děti kladný vliv venkovní prostředí a příroda, kde se tábory odehrávají. Pedagog č. 2 zdůraznil, že i jeden týden má patrný vliv na posílení koordinace dítěte, se kterou mívají problémy. Celkově je zážitek z tábora pro dítě velmi posilující.

- **Otázka: Jaký je přínos účasti dítěte na pobytových volnočasových aktivitách pro zbytek rodiny?**

- **Rodič. č. 1:** *„(...) samozřejmě si potřebujeme taky odpočinout a něco udělat. (...) dělají se věci, které se s ním jakoby nestíhají, nebo víme, že by mu vadili.“*
- **Pedagog č. 1:** *„Má to velký význam pro tu rodinu, protože najednou má ta rodina, pečující, mají čas sami pro sebe. což je třeba běžné v normálních rodinách, tam ten volný čas není tak vzácný. Ale ta péče o to dítě, které potřebuje podporu, je tak vyčerpávající, že když to dítě najednou odjede na týden někam, kde je o něj postaráno a ten pečující má čas sám pro sebe. Tak nejen, že si zkvalitní ten volný čas, ale vydechne si, nabere síly a znovuzíská náhled na celou jeho situaci, například odhodlání vydržet nějaké nežádoucí chování dítěte. Pečující není otrok, je to člověk, který má své potřeby. A aby vydrželi pečovat o druhého musí tu sílu někde nabrat.“*
- **Pedagog č. 2:** *„Myslím, že vliv na tu rodinu je obrovský, myslím si, že to plní tu respitní službu. (...) pro tu rodinu je to strašně cenný čas.“*

Shrnutí: Při rozhovoru s pedagogem č. 2 zazněl výraz respitní služba. Respitní neboli odlehčovací služby jsou v zákoně č. 108/2006 Sb., §44 definovány jako: *„(...) terénní, ambulantní nebo pobytové služby poskytované osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, o které je jinak pečováno v jejich přirozeném sociálním prostředí; cílem služby je umožnit pečující fyzické osobě nezbytný*

odpočinek.“³⁹ A přestože volnočasové aktivity pro děti s PAS se primárně zaměřují na prožitek účastníků, tak zároveň působí jako odlehčovací služba pro pečující rodiny. Důkazem jsou odpovědi participantů.

6.3 Nabídka a dostupnost volnočasových aktivit

- **Rodič č. 1:** „*No, ono je v podstatě hodně těch různých organizací, co je nabízí. (...) Jediný, co je problém je, že jsme zjistili, že většina těch nabídek je třeba omezená těm rokama. (...) mám strach, že u těch větších dětí už potom jsou aktivity, ale nemůžou se jich účastnit. (...) kroužek musí být pro málo dětí. Ale tím pádem jako věřím, že ta bitva mezi rodičema je drsná. (...) někdy mi přijde, že je škoda, že nejsou v rámci vyložené školy. (...) je hodně těch výtvarných věcí, což je sice fajn, ale třeba ten sportovní kroužek je v té škole jenom. Jsem si říkala, třeba takový turistický kroužek (...). Někdy by bylo fajn, si zkusit aji ty sporty, co dělají zdravý děti.*“
- **Rodič č. 2:** „*Je hodně výtvarných aktivit, ale spíše bychom uvítali pohybové, protože ty jsou žádanější a jsou rychle obsazené, nebo mají nedostatečnou kapacitu. Ale hodně se to dle mého názoru zlepšilo. Když byli synovi zhruba 4 roky, tak pro něj nic nebylo. Ale teď už jsou aktivity i pro předškolní děti. (...) kromě časového omezení, že jsou moc brzo, je problém s kapacitou. V Brně je ta dostupnost docela dobrá.*“
- **Pedagog č. 1:** „*Zájem je určitě větší než nabídka. Zvláště na děti, které nejsou z velkých měst se nedostává. Ale situace se stále zlepšuje a nabídka roste. Reaguje na poptávku. (...) Většinou bývá limit nastavený do osmnácti a potom už žádné aktivity nejsou. Což je drsné, ale nabídka je zatím takto nastavená. (...) Já si myslím, že nabídka volnočasových aktivit pro děti s PAS, by se měla stát samozřejmostí a být stejně přístupná, jako aktivit pro zdravé děti.*“
- **Pedagog č. 2:** „*Denně se setkávám s tím, že nabídka volnočasových aktivit pro tyto děti velmi chybí, vůbec není. A rodiče tím strašně trpí a strádají a hrozně to*

---

³⁹ Zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách.

narušuje i rodinné prostředí i tu atmosféru, a to je potom takový začarovaný kruh. (...) dokonce si myslím, že (nabídka) je dost mizivá. I když by nebyla pravda tvrdit, že zrovna v Brně není žádná. Problém je ale v tom, že je strašně limitovaná a velké množství dětí, které by se chtělo účastnit, se tam vůbec nedostane. (...) potom bych řekla, že ta nabídka je vlastně taková černobílá. V nabídce jsou výtvarné aktivity a sportovní aktivity, ale nic moc víc. Dobré by byly nějaké výlety třeba. Ale je pravda, že se už objevuje třeba muzikoterapie a pomaličku se ta nabídka rozšiřuje, ale pomaličku.“

Shrnutí: Dostupnost volnočasových aktivit pro děti s PAS je velmi omezená. Nabídka stěží uspokojuje poptávku. Hlavní důvody nespokojenosti jsou nízká kapacita a úzký výběr druhu aktivit. Dále je problém s nerovnoměrným pokrytím nabídky. Většinou jsou aktivity organizované pouze ve velkých městech, a v menších městech a vesnicích naprosto chybí. Všichni participanti se nicméně shodli nejen na nedostacích, ale i na faktu, že nabídka se viditelně zlepšuje. Nabídka volnočasových aktivit pro děti s autismem chybí u dětí předškolního věku a bývá omezena do osmnácti let.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo popsat přínos volnočasových aktivit pro děti s poruchou autistického spektra. Poukázat na význam na smysl těchto aktivit. Popsat benefity, které aktivity tohoto druhu mají na dítě i na zbytek jeho rodiny. A najít a definovat nedostatky v dostupnosti volnočasových aktivit pro děti s PAS. Data k výzkumné části práce byla získána pomocí rozhovorů s rodiči dětí s autismem a speciálních pedagogů s vazbou na děti, které byly předmětem rozhovorů s rodiči.

Z odpovědí participantů vyplynulo, že hlavním přínosem volnočasových aktivit pro děti s poruchou autistického spektra je zaplnění jejich volného času plnohodnotně a smysluplně, děti si z aktivit odnášejí pozitivní zážitky, které posilují jejich osobnost, zdokonalují své nejen sociální schopnosti a dovednosti a získávají nové zájmy. Při pobytových volnočasových aktivitách pro děti s PAS je pozitivní přínos znásobený, pokud se jedná o integrační typ aktivity. Zdravý vzor sociálního chování, dětem s autismem výrazně pomáhá při osvojení těchto dovedností. Na rodiče má účast dítěte na volnočasových aktivitách účinky odlehčovací služby. Pečující získají čas pro sebe, který je jim cenný, a zvláště při pobytových aktivitách si mohou odpočinout a znovu nabrat potřebné síly. Nabídka volnočasových aktivit má v aktuální době velké nedostatky. Poptávka několikanásobně převyšuje nabídku. Problémy jsou v kapacitě aktivit, která ovšem vychází z nutnosti individuálního přístupu k dětem s autismem. Dále je nabídka pokryta spíše jen ve velkých městech a jen pro určité věkové skupiny dětí. Ve všech rozhovorech ale zaznělo, že nabídka se neustále rozrůstá a zlepšuje – vznikají aktivity s náplní jinou než výtvarnou a pohybovou (ty jsou nejčastější).

Výzkum ukázal, že přínos volnočasových aktivit pro děti s PAS je obrovský. Pokud je aktivita vhodně nastavena a vychází se při ní z individuality dítěte, má mnoho různých pozitivních účinků. Neopomenutelným přínosem volnočasových aktivit pro děti s PAS je čas, který díky těmto aktivitám získávají rodiče zmíněných dětí. Nicméně i přes tyto benefity je nabídka tohoto druhu aktivit nedostačující. Do budoucna se snad tento problém podaří vyřešit a přístup k volnočasovým aktivitám budou mít všechny děti s PAS stejný.

POUŽITÁ LITERATURA

BALZAROVÁ, B. *Autismus v edukační praxi*. Praha, 2017. ISBN 978-80-262-1195-2.

BEYER, J., GAMMELTOFT, L. *Autismus a hra. Příprava herních aktivit pro děti s autismem*. Praha, 2006. ISBN 80-7367-157-3.

ČADILOVÁ, V., ŽAMPACHOVÁ, Z. *Strukturované učení – vzdělávání dětí s autismem a jinými vývojovými poruchami*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7367-475-5.

GAVORA, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

GILLBERG, CH., EHLERS, S., SCHAUMANN, H., et al. Autism under age 3 years: a clinical study of 28 cases referred for autistic symptoms in infancy. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 1990.

GILLBERG, CH., PEETERS, T. *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7367-498-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

SLÁDEČKOVÁ S., SOBOTKOVÁ I. *Dětský autismus v kontextu rodinné resilience*. Olomouc, 2014. ISBN 978-80-244-4219-8.

THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha, 2006. ISBN 80-7367-091-7.

DALŠÍ ZDROJE

ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY V ČR. *Mezinárodní klasifikace nemocí. V. kapitola. Poruchy duševní a poruchy chování (F00-F99)*. [online]. 7. 3. 2018. Dostupné z: <https://old.uzis.cz/cz/mkn/F80-F89.html#F83>.

KURFÜRSTOVÁ, J., ŠPAČKOVÁ, I. *Výroční zpráva z roku 2015*. [online]. 23.1.2016. [cit. 16.12.2019]. Dostupné z: http://www.clovickbrno.cz/wp-content/uploads/Clovick_vyrocní_zprava_2015.pdf.

Zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách.

PŘÍLOHY – TRANSKRIPT ROZHOVORŮ

PŘÍLOHA A Rozhovor s pedagogem č. 1

- **Souhlasíte s nahráváním?**

- „Ano, souhlasím.“

- **Jaká je vaše profese?**

- „Mám vystudovaný bakalářský stupeň sociálně výchovné péče o smyslově postižené a poté mám vystudovaný první stupeň základní školy v kombinaci se zaměřením na speciální pedagogiku se zaměřením na specifické poruchy učení. Teď pracuji na pozicích speciální pedagog a sociální pracovník v různých organizacích a pracuji buď individuálně s dětmi v rámci nějaké stimulace. Přičemž většinou se jedná o děti s poruchou autistického spektra. A potom v rámci sociálního pracovníka působím v pozicích poradce rané péče a sociálního pedagoga v sociálně aktivizační službě. Což jsou služby poskytované neziskovou organizací Paspoint.“

- **Jak vypadá volný čas dítěte s autismem? V čem se liší od volného času zdravého dítěte?**

- „Volný čas dítěte s PAS vychází z deficitu představivosti, jedné oblasti z triády, kterou jsou tyto děti zatíženy. Představivost umožňuje člověku plánovat, předvídat a vytvářet různé scénáře jak na něco – jak si hrát. Konkrétně hra patří mezi volný čas dětí a zrovna toto je diagnostický prvek, který se sleduje u malých dětí, jestli si umí hrát a jak si hrají. Je to potom hodně viditelné u dětí s autismem, protože ony si neumí hrát, neví, jak činnosti mají dělat. A přesně toto je limituje v tom volném čase, protože oni neví, jak si ho zaplnit adekvátně. A podepisuje se to i na činnostech jako je malování například. Protože nevědí, jak něco namalovat a vytvořit. V další oblasti jsou zatíženy neschopností číst sociální chování druhého člověka a tudíž nápodobu. Což jim potom znemožňuje účast třeba na sportovních aktivitách. I spousta jiných činností se u malých dětí učí nápodobou a děti s autismem toto mají velmi znevýhodněné a neučí se tyto věci přirozeně jako zdravé děti. Takže pokud má v raném věku dítě podporu a zkvalitňujeme jim volný čas – učíme je si hrát, tak tím děti získávají spoustu

dovedností a schopností. Na speciálních školách mají tyto děti mimo běžných předmětů například předměty, které se jmenují „hra u stolu“, „herna“ a to proto, že například pexeso je učí střídavou hru, což děti vybavuje zkušeností do života. Dále pedagog naučí dítě u stolí hry zvládnout situaci prohry, která dítě vybavuje schopnostmi zvládnout v životě podobné situace.“

- **Vy sama se tedy účastníte volnočasových aktivit pro děti s PAS. Můžete přiblížit o jaké aktivity se jedná?**

- „Jsou to pravidelné zájmové kroužky jako je kroužek výtvarný, kroužek vaření, hudební kroužek, muzikoterapie. Potom se snažíme zpříjemnit dětem volný čas i o prázdninách, takže pořádáme pobytové integrační tábory, jeden u nás jeden v zahraničí a také příměstské tábory.“

- **Co vás motivuje k organizaci aktivit pro děti s PAS?**

- „Pro mě je na prvním místě radost těch dětí. Ono se říká, že autisté potřebují být sami a nepotřebují být součástí nějaké skupiny. Ale já v nich tu potřebu vidím a je jen otázka způsobu, jak to u dítěte objevit a probudit. Takže ta radost dětí, to je pro mě hnací motor. A pak také to, když to vidí další lidé, kteří se rozhodnou také zapojit. Ale na prvním místě mám to dítě.“

- **Jaký vliv můžou mít nepobytové volnočasové aktivity? Jsou vhodným způsobem náplně času?**

- „Určitě jsou vhodným, a dokonce důležitým způsobem, jak trávit volný čas. Děti jsou v jiném prostředí, učí se nové věci, poznávají nové lidi, opustí svůj domácí rituál. Je to strašně velká hodnota. Zaprvé zvládnout něco nového, zažít něco nového, ale také zažít úspěch. Což například děti s Aspergerovým syndromem, často na základní škole nezažijí. Setkávají se spíše s tím, že jim něco nejde, že něco udělaly špatně, že to neumí a jsou z toho potom frustrované. Kroužky by potom měly přinášet radost, dobrou náladu a posilovat ten úspěch. Takže kroužky mají strašně velký význam.“

- **Můžou mít nějaký negativní dopad?**

- „Mám vysledované, že typicky pro děti, které se špatně soustředí, udrží pozornost pouze krátce a děti, které jsou špatně motivatelné, by kroužek neměl velký smysl. Zvláště kdyby nevycházel z jejich zájmu. S takovými dětmi, se totiž

velmi špatně spolupracuje a pracuje. Já se vždycky snažím dát těm dětem v kroužku navíc nějakou přidanou hodnotu. Můžu si to dovolit díky tomu, že kroužky jsou individuální. A tak, když vidím, že dítě má například problém se stříháním, můžu na tom pracovat. Někdy se na něco zaměřím na přání rodičů. A je také potřeba dítě nepřetížít. Setkávám se u toho v rodinách, kdy má dítě lehčí formu autismu. Často se rodič snaží dopřát dítěti co nejvíc aktivit to jde, protože on to přeci zvládne a musí se neustále rozvíjet. Ale takový režim není pro dítě dlouhodobě dobrý. Já pak třeba v rodinách říkám, že aspoň jeden den v týdnu by mělo mít dítě volný. Aby bylo v klidu, vyčistila se mu hlava a byl chvíli bez příkazů a úkolů.“

- Jaké jsou nejčastější důvody rodičů, proč chtějí, aby se jejich dítě účastnilo nepobytových volnočasových aktivit konkrétně zájmových kroužků?

- *„Když vezmu konkrétně kroužky, které pořádáme v Brně na základní autistické škole, tak je důvodem nejčastěji to, aby se dětem prodloužil čas, než si pro něj rodič může přijít. Kroužky vlastně i pomáhají s přeplněností družinek, které tu mají. Zároveň rodiče chtějí naplnit zájem toho dítěte. Takže se vychází z toho, co ty děti mají rády a co zvládají. A moc rádi dopřejí tomu dítěti co je baví. A obecně si myslím, že kroužky do života dítěte patří a rodiče o to přirozeně usilují. Rodiče také potřebují trochu odlehčit, protože jsou jinak neustále v roli pečujícího. Takže rodič si může odpočinout a dítě se mezitím zrelaxuje a dopřejí mu zážitky z jiného prostředí, než je domov a škola.“*

- Jaký vliv můžou mít pobytové volnočasové aktivity?

- *„Platí zase i to, co jsem řekla o nepobytových aktivitách. Navíc je to o tom, že pokud se to dítě dokáže přirozeně odloučit od rodiny a nezpůsobí mu to trauma. Tak ten pobyt mu přinese zase další novou zkušenost a poznání. A zvláště, když jde o integrační pobyt, tak ten význam je to, že děti s PAS mohou vidět zdravý vzor sociálních dovedností, což dětem, které chodí na speciální školu chybí. Zatímco ve škole se musí sociální situace učit uměle. Tak na integrační aktivitě, se to děje přirozeně. Jde například o to, že si děti vzájemně pomáhají, nebo že ve volné chvíli si vezmou míč a jdou si hrát. To mají děti s autismem v běžném životě vždycky naplánované. Na táboře potom posilují sociální dovednosti, schopnost navazování kontaktu, orientaci v novém prostředí a přizpůsobení se. A ty děti pak celá taková zkušenost velmi posiluje v jejich vývoji.“*

- **Jaký má na rodinu vliv to, že dítě najednou odjede na celý týden pryč?**
  - *„V první řadě možná přijde šok. Má to velký význam pro tu rodinu, protože najednou ta rodina, pečující mají čas sami pro sebe. Což je třeba běžné v normálních rodinách, tam ten volný čas není tak vzácný. Ale ta péče o dítě, které potřebuje podporu, je tak vyčerpávající, že když to dítě odjede na týden někam, kde je o něj postaráno a ten pečující má čas sám pro sebe. Tak nejen, že si zkvalitní ten volný čas, ale vydechne si, nabere síly a znovuzíská náhled na celou jeho situaci, například odhodlání vydržet nějaké nežádoucí chování dítěte. Mít čas sám na sebe, je hrozně důležité a pečující mají na prvním místě zpravidla toho, o koho pečují ne sebe. Pečující není otrok, je to člověk, který má své potřeby. A aby vydrželi pečovat o druhého, musí tu sílu někde nabrat. Je to jeden z hlavních důvodů, proč jsme tábory začali organizovat. Dneska, když tohle víme a známe rodiny, které se nám hlásí, tak je hrozně obtížné vybírat a vlastně rozhodovat, kterým rodinám to dopřejeme. Je to pro nás velmi nepříjemné a těžké, protože bychom to chtěli samozřejmě dopřát všem, ale limitují nás finančních a lidské zdroje.“*
- **Je běžné organizovat integrační pobytové tábory pro děti s PAS? Nabízí je i nějaké další organizace kromě vás?**
  - *„Vůbec! Já jsem mapovala, kdo v ČR nabízí integrační tábory. Integrovat dítě s autismem a navyšovat počty dětí s PAS, které by se integračního pobytu mohly účastnit, je velmi nákladné. Stojí to strašně moc peněz. Nejvíce je to o lidských zdrojích, aby byla pokryta asistence těmto dětem. Kdo pořádá tábory komerčně (různé dětské domovy a podobně) a nemá finanční zdroj z projektů, tak většinou do integrace nejde, nemá na to prostředky. Myslím si, že těch organizací, které je dělají, je velmi málo. Svědčí o tom to, že se nám na tábor hlásí děti např. z Libereckého kraje. Ty děti tam zkrátka nemají možnost integračních pobytů. Můžou mít nabídku táborů pouze pro děti s PAS, ale ty jsou limitované počtem, aby zůstal zachován individuální přístup k dětem. Víím, že v Praze pořádají takové tábory a ten počet účastníků je omezen na 10 dětí z celé Prahy a Středočeského kraje. A na takovém táboře, jsou navíc ochuzeni o ten přirozený, zdravý vzor sociálních dovedností. Takže ta integrace, má pro děti s PAS opravdu velký smysl a význam. Tábor má další klady v tom, že vše probíhá formu hry, přirozené hry, není řízená tak jako ve škole a odehrává se v přírodě. A*

v přírodě, venku se člověk učí, nebo přijímá vjemy, lépe než zavřený ve škole mezi čtyřmi stěnami. Na tábore se potom dají rozlišit děti, které fungují jen a pouze na pokyn (čas) a děti, které jsou schopny začít nějakou aktivitu spontánně. Ve škole nemusí být tolik příležitostí, jak to rozpoznat.“

- **Dá se říci, v jakém věku je dobré začít s volnočasovými aktivitami?**
  - *„Vůbec se nedá říci, že by se mělo začít například v předškolním věku. Je to hodně individuální, protože některé děti absolutně nemají na to se odloučit, zvládnout jiné prostředí. Jedině pokud je to individuální forma aktivity, kdy s těmito dětmi někdo chce pracovat a vydrží počáteční nespoleupráci, která provází ty obavy, a navíc aktivitu nastaví správně. Tak je to skvělé, ale nabídka takovýchto aktivit naprosto chybí. V Brně volnočasové aktivity pro děti s PAS do sedmi let neexistují.“*
- **A jsou nějaká typické překážky, které by rodině bránili v tom, aby dítěti volnočasové aktivity dopřáli?**
  - *„Asi finance, ale v dnešní době, je situace taková, že rodiče chápou částku, za kterou kroužek nebo další aktivity nabízíme. A pak také existuje daleko více nadačních fondů. Ty dříve podporovaly organizace, ale dnes se soustředí na rodinu. Třeba nadační fond Kometa nabízí možnost požádat si o příspěvek na volnočasové aktivity. Mně jako organizátora potom kontaktuje nadační fond a já po domluvě vystavuji rodičům faktury na úhradu.“*
- **Jaká je obecně ta nabídka volnočasových aktivit?**
  - *„Zájem je určitě mnohem větší než nabídka. Zvláště na děti, které nejsou z velkých měst se nedostává. Ale situace se stále zlepšuje a nabídka roste. Reaguje se na poptávku.“*
- **Co vás jako organizátora těchto aktivit omezuje?**
  - *„Finance. A náš stát má velké mezery v podpoře dětí a lidí s autismem. Většinou se jen hasí aktuální problém, který nastane. V minulosti se takto řešilo vzdělávání, nastavila se raná péče, další se řeší střední vzdělání, bydlení a práce no a v poslední době se přichází na to, že o lidi s autismem není vyřešená péče ve stáří. Ale vyloženě na volnočasové aktivity, není zatím prostor, protože se řeší*

věci, které jsou v dané chvíli nezbytné. Dál jsou to lidské zdroje a režijní věci jako třeba prostory.“

- **Setkáváte se s odmítnutím poskytnutí prostor od provozovatele po tom, co zmíníte, že se jedná o skupinu s dětmi s PAS?**
  - *„Já se vždycky snažím vysvětlit, kdo jsme, co děláme, jaký to má smysl. A setkávám se s tím, že někdo to neřeší, protože ve smlouvě, je pak ošetřené, že když se něco stane, zodpovědní jsme my. A to je většinou v případě pronajmutí objektu, kde jsem potom sami. Jakmile se jedná o prostory, kde je nějaký personál, tak pro ně bývá představa setkání s dítětem s autismem nepřijemná. Takže se i stává, že nás na základě toho odmítnou. Je skvělé, když se nám povede jejich obavy ošetřit, akce proběhne, oni tu naši skupinu poznají, poznají, jak vypadá dítě s PAS a jak se chová a příště už máme většinou otevřené dveře k další spolupráci. Takže i touto formou vlastně děláme osvětu.“*
- **Jak se mění volný čas dítěte, které přichází do puberty?**
  - *„Mění se hodně. Mění se motivace, hodnoty. Často se stane, že dítě se probudí v nějakém zájmu a věnují se intenzivněji vybrané aktivitě a některé se víc uzavřou do sebe. A hodně zájmů z puberty přetrvává do dospělosti. Taky tím, jak si děti zdokonalí určité dovednosti, tak potom, když přijde něco nového a děti mají odporu a víru, že to zvládnou, tak najednou začnou v patnácti třeba bruslit, lyžovat. Takže s pubertou se změní víra v sebe, buď se teda prohloubí úzkost, která je limituje, zaměří se pouze na jeden zájem, který jim vyhovuje a ten už neopouští, nebo právě získají víru v sebe sama a jsou schopní zvládat nové výzvy.“*
- **Jak vypadá nabídka volnočasových aktivit pro děti, co ukončí povinnou školní docházku?**
  - *„To je na benevolenci poskytovatelů, protože ten vzdělávací a výchovný systém funguje do 26 let. Většinou bývá limit nastavený už do osmnácti a potom už žádné aktivity nejsou. Což je drsné, ale nabídka je zatím takto nastavená.“*
- **Je něco, co byste k tématu chtěla dodat?**
  - *„Já si myslím, že nabídka volnočasových aktivit pro děti s PAS, by se měla stát samozřejmostí a být stejně přístupná jako aktivity pro zdravé děti. Inkluze, která*

funguje ve vzdělání, by měla fungovat i ve volném čase. Setkávám se v rodinách s tím, že dítě sedí doma u počítače, protože rodiče ho nemají kam začlenit, protože organizátoři nechtějí mít nic společného s tou diagnózou dítěte, které by potřebovalo podporu. Ale ta ochota je v tomhle velmi malá. A myslím, si že je to opět systémová chyba a moc bych si přála, aby to bylo samozřejmé.“

Rozhovor – pedagog č. 2

- **Souhlasíte s nahráváním?**

- *„Ano souhlasím.“*

- **Jaká je vaše profese?**

- *„Jsem speciální pedagog, jsem i poradce rané péče a ve volném čase jsem dobrovolník zejména pro děti s autismem a také jsem dobrovolník jako instruktor plavecké výuky pro lidi s tělesným postižením a po úraze.“*

- **Jak vypadá volný čas dítěte s autismem? V čem se liší od volného času zdravého dítěte?**

- *„Ten hlavní rozdíl je v tom, že u dětí s poruchou autistického spektra je trávení volného času narušeno. Protože je tam narušena imaginace a abstrakce a dítě tak není absolutně schopné uchopit svůj volný čas. Velice těžko se mu ho pojímá a je velice dobré, když mu ho někdo připraví tak, aby byl plnohodnotný. Ono se možná umí nějak zabavit, ale není to funkční a není to adekvátní.“*

- **Vy sama se tedy účastníte volnočasových aktivit pro děti s PAS. Můžete přiblížit o jaké aktivity se jedná?**

- *„Teď v současné době je to i plavání, tak tam jde o výuku. Ale vždycky jde o aktivitu s asistencí. Další aktivitou jsou integrační pobytové tábory také asistované. Organizuji pobyty pro rodiny s dětmi s PAS. A někdy se účastním příměstských táborů a různých jednodenních akcí.“*

- **Co vás motivuje k organizaci aktivit pro děti s PAS?**

- *„Smysl vidím v tom, že mi to pomáhá v zaměstnání. Jsem třídní učitelka na speciální škole pro děti s autismem. A denně se setkávám s tím, že nabídka volnočasových aktivit pro tyto děti velmi chybí, vůbec není a rodiče tím strašně trpí a strádají a hrozně to narušuje i rodinné prostředí i tu atmosféru, a to je*

potom takový začarovaný kruh. Když není spokojený rodič není spokojené dítě není spokojený už vůbec nikdo. Takže mi přišlo vhodné nastolit něco, díky čemu by to fungovalo lépe.“

- Takže nabídka volnočasových aktivit je podle vás nedostačující?

- *„Ano, dokonce si myslím, že je dost mizivá. I když by nebyla pravda tvrdit, že třeba zrovna v Brně není žádná. Problém je ale v tom, že je strašně limitovaná a velké množství dětí, které by se chtělo účastnit se tam vůbec nedostane. Svědčí o tom fakt, že na integrační tábor, kterého se účastním se na 15 volných míst přihlásilo 50 dětí. A je to úplně stejné i v těch kroužcích - všude.“*

- V čem dětem s PAS pomáhají nepobytové volnočasové aktivity?

- *„Především jim to pomáhá ten volný čas zaplnit plnohodnotně. Zpravidla rodiče už vědí, k čemu dítě tíhne. Takže pokud je dítě sportovně založené, přihlásí ho na sportovní kroužek. A tam už je dokonce předpoklad, že to to dítě baví. Nejenom, že se dítěti tedy zaplní ten jeho volný čas, ale ještě získá pocit nějakého prožitku, baví ho to, zažije něco hezkého, a to samozřejmě velmi rozvíjí jeho osobnost.“*

- Setkáváte se s případy, kdy rodiče přihlásí dítě na volnočasové aktivity jenom z důvodu vyplnění času dítěte, tedy aby o něj bylo déle postaráno a primárně jim vůbec nejde o ten prožitek, který z toho jejich dítě má?

- *„Myslím, že i to se stává. Nebo jsou rodiče, kteří jsou velmi zběhlí v tom, že si umí pohlídat ty termíny a místa a ty děti přihlásí všude. Protože potřebují primárně, aby jim někdo o dítě v té době pečoval a neřeší tolik, aby to to dítě bavilo, protože ho potřebují někde schovat a pohlídat. Což si teda myslím, že tak funguje i u zdravých dětí a u těch s autismem je to právě těžší, protože to musí být aktivity s asistencí a těch je málo.“*

- Jsou tedy volnočasové aktivity vhodných způsobem trávení volného času dítěte s PAS?

- *„To určitě, ale je hodně důležité dobře tu aktivitu připravit. Neznamená to, že aktivita, která primárně není určena pro dítě s PAS, nemůže mít nějaký plnohodnotný prožitek. Ale pokud se jedná o aktivitu přímo pro děti s autismem*

a připravuje ji člověk, který je v tom zblhlí a připraví ji dobře, tak to má vždycky kladný přínos pro to dítě.“

- **Co znamená dobře připravit aktivitu?**

- *„Především je ohromně důležitý individuální přístup. Potom jsou to další principy, které se u práce s dětmi s autismem mají dodržovat jako je struktura, vizualizace, motivace. Ale i tak to celé stojí a padá na individualizaci. A je také potom velký rozdíl v tom, jak dítě funguje v rodině a jak funguje třeba v kroužku.“*

- **Musí být člověk odborníkem z praxe, aby mohl asistovat nebo vést kroužek?**

- *„Já si to úplně nemyslím. Já se v téhle oblasti pohybuji přes dvanáct let, s dětmi pracuji už přes dvacet let a nemyslím, si že člověk musí být odborník. Myslím, že člověk musí být intuitivní, musí mít rád děti, musí chtít trávit s nimi svůj čas, věnovat jim ho, a jak se říká, mít hlavu na krku a přemýšlet o tom, co dělá.“*

- **Když se vrátíme k pobytovým volnočasovým aktivitám. Co pro dítě s autismem vlastně znamená odjet na týden do cizího prostředí s cizími lidmi. Jaký to má na něj vliv?**

- *„Já si myslím, že pro spoustu dětí to musí být velký zážitek. Ale je to víc pohledů. Nejdřív jaký to má vliv na to dítě, že je mimo rodinu, jaký vliv má ten samotný tábor a ten prožitek z něj a potom, jaký vliv to má na tu zbylou rodinu. Myslím si, že vliv na tu rodinu je obrovský, myslím, si že to plní tu respitní (odlehčovací) službu. Byť je to volnočasová aktivita, ale pro tu rodinu je to strašně cenný čas. A myslím, že si mohou uvědomit, jaké to je, když ty děti tráví plnohodnotně svůj čas, a myslím si, že je to hodně ve spojitosti s tím, že věří lidem, kterým své dítě svěřili a kteří vedou ty aktivity. A prostě důvěřují té organizaci, a to je strašně důležité. Pak totiž může být ta rodina v pohodě. No a pokud je to takto dobře nastolené, a to dítě se tam cítí dobře, tak si myslím, že to pro něj může mít jen kladný přínos. Je to o kontaktu s dětma, o větší samostatnosti o tom, že pozná nové prostředí, nové lidi, nové aktivity a zážitky. Ono vždycky strašně záleží na tom, jaké to dítě je, ale myslím si že se dá tábor připravit pro každé dítě tak, aby mohlo jet a aby to bylo plnohodnotné a přínosné.,,*

- **V čem konkrétně mohou volnočasové aktivity dětem s PAS pomoci? V jakých oblastech?**

- *„Vnímám to tak, že to musí být určitě samostatnost a sebehodnocení toho dítěte, protože je na těch aktivitách ponecháno samo sobě. Nemá tam ochranu a podporu na jakou je zvyklé. Zvláště, když chodí na speciální školu, kde se s ním pracuje podle dané metodiky a najednou je vhozeno do úplně jiného prostředí. Tak to si myslím, že je pro dítě vždycky posilující, pokud to to dítě samozřejmě zvládne. Ale myslím si, že jsou ty aktivity vždycky přizpůsobené tak, aby to všechny děti zvládly. Potom určitě kontakt s novými lidmi a dětmi. Ať už je to třeba úplně aktivní kontakt nebo spíš pasivní. Některé ty naše děti s poruchou autistického spektra můžou vypadat, že kolem sebe ty ostatní děti vůbec nevnímají, ale myslím si, že tomu tak nikdy není, že to tak jen vypadá, že není dítě, které by netoužilo po kontaktu. Ono to třeba neumí dát najevo, nebo nedává, ale rozhodně po tom touží a vnímá ty děti kolem sebe. Protože vždycky to pak vyjde najevo. Může o tom začít mluvit, nebo to někde nakreslí, tak je vidět že ten zážitek z toho má. I aktivity herní, výtvarné nebo sportovní... ať už je to třeba chůze. Tak je strašně poznat, na těch dětech, zvláště na takových těch supermarketových dětech, když chodí po tom lese, tak se strašně zlepší jejich koordinace, když chodí po lese, do schodů, z kopce, do kopce. Už to je strašně posílí a je to velký přínos.“*

- **Takže i ten týden na táboře, pomůže významně zlepšit koordinaci dítěte?**

- *„To ano, určitě.“*

- **Když se podíváme na víkendové akce pro rodiče s dětmi, které pořádáte... V čem se liší, od pobytu bez rodičů? Co to znamená, když je tam i ten rodič?**

- *„Tak ten zásadní rozdíl, že je tam ten rodič. To trošku, nechci říct narušuje, mění interakci s tím dítětem a asistent nemá takovou svobodu. To dítě se chová jinak za přítomnosti rodiče, a to vlastně i ten asistent. Ale myslím, si že ty pobytové akce pro rodiny s dětmi, tam jde o to, že ty rodiny mezi sebou mohou sdílet. Jsou spolu, mohou si předat různé, jak starosti, tak ale i návody, informace, možnosti, a to že my k tomu ještě zajistíme program pro ty děti, tak to už je vlastně jen bonus. A často je to skvělé v tom, že když tak ty rodiny jedou poprvé, tak vidí, že*

s jejich dětmi se dá pracovat, že můžou mít program. A možná právě na takovém typu akcí vidí, jak důležité je naplnit jim ten volný čas.“

- **Takže to vlastně může odstartovat účast dítěte na volnočasových aktivitách?**
  - *„Ano, přesně tak. Je to vlastně myšlenka celé té akce. Jednak, že se tam ty rodiny nasdílí, že se jim to ukáže... To má být jako taková bomba, kde se těm rodičům dá všechno. Všechno, co by mohli zažít, co se dá s dětmi dělat a potom už je na nich, jestli s tím budou pokračovat. Má to být takový restart pro tu rodinu a pak, když využijí nějaké návazné aktivity pořádané stejnou organizací, to je na tom to nejlepší.“*
- **Je takových to akcí pro rodiny s dětmi s PAS hodně? Pořádá je vůbec nějaká jiná organizace, kromě vás?**
  - *„Pro zdravé rodiny s dětmi si myslím, že už se to docela rozšiřuje, existují různé jógové pobyty a tak. Ale ta naše skupina dětí s poruchou autistického spektra není obecně moc přijímána. A myslím, si že takový druh pobytu nabízíme my jako Človíček zapsaný spolek, potom Praha a jinak nemám informace o žádných jiných. Žádné jsem nenašla.“*
- **Takže přestože takovýto typ aktivit má obrovský smysl, tak se k němu téměř nikdo nedostane?**
  - *„Ano, protože někteří rodiče říkají, že by bylo super, kdyby to bylo každý měsíc nebo každý víkend, protože rodiče se tam mezi sebou pobaví, užijí si to. Pro mnohé rodiny, je to jediná možnost, jak se s někým takto setkat, protože v celkové společnosti jsou velmi izolovaní a takovýto pobyt je pro ně velký nádech. Jenomže to zase není možné pro nás jako pro organizátory, organizovat to každý měsíc.“*
- **Ještě jsme nezminili jednorázové volnočasové aktivity, jaké ty mají vliv na děti s PAS?**
  - *„Tak jednorázové aktivity, jsou vlastně takové ochutnávky. Třeba rodiče, kteří ještě neví, co by dítě mohlo dělat, co by zvládlo, co by ho bavilo tak na takových akcích si to můžou vyzkoušet. A tím, že je to třeba jen na 3 hodiny nebo na 5. Tak pokud je ten rodič ještě takový nedůvěřivý, tak tady si to může vyzkoušet. Anebo naopak, pokud dítě třeba navštěvuje nějaký kroužek, tak na celodenním*

výtvarném ateliéru, si může vyzkoušet, jak to dítě zvládne delší program. No a je to samozřejmě cílené pro děti, které ta aktivita baví. Třeba pokud chodí do výtvarného kroužku a pak se účastní výtvarného ateliéru, které opět s organizací Človíček pořádáme, tak je to pro něho úplně wow, protože se té aktivitě může věnovat delší dobu a ateliér má vždy nějakou linku, nějaké téma, takže si to ty děti užijí.“

- **Jaké jsou nejčastější důvody rodičů, proč chtějí, aby se jejich dítě účastnilo volnočasových aktivit?**
  - „Jednoznačně nejdůležitější důvod pro ně je, že potřebují zaměstnat to své dítě. To dítě není zpravidla schopné trávit čas adekvátně, často když přijde domů tak někde, ťuká nebo houká nebo něčím kvedlá, tak ten čas je potom neúnosný a velice dlouhý. Tak to si myslím, že je ta priorita a potom je to zájem toho dítěte, anebo rozšíření zájmů toho dítěte. Ono, když se ta aktivita správně nastaví, tak jí to dítě může přijít na chuť.“
- **Napadá vás nějaký negativní dopad, který můžou mít volnočasové aktivity?**
  - „Myslím si, že jsou typy dětí, které potřebují ten svůj prostor a chtějí být doma. Ale i tam bych nedoporučovala, aby to tak vždycky bylo, pořád je dobré začlenit nějakou aktivitu. Ale myslím, si, že některým rodičům se daří ty děti přehlcovat. A to teda taky nevidím pozitivně. Protože přestože to dítě potřebuje svůj volný čas nějak naplnit, tak ale taky potřebuje čas sám pro sebe, vydechnout, a ne vždy mu to rodiče dopřejí. A to platí jak pro děti s PAS, tak pro zdravé děti.“
- **Když se podíváme na situaci, kdy dítě s PAS začne chodit do školy a postupně i navštěvovat nějaké volnočasové aktivity ať už pobytové, či nepobytové... Jaký to může mít vliv na zbytek rodiny?**
  - „No já doufám, že hlavně pozitivní. Ono tedy některým rodinám trvá, než se s tím nově získaným volným časem naučí nakládat, ale ten hlavní význam by měl být v tom, že si ti členové rodiny najednou najdou čas i na sebe. Mimo to kdy normálně pořád pečují o to své dítě. A rozšíří se v tu chvíli i jejich zájmy, jejich volný čas, který můžou využít pro sebe nějak plnohodnotně.“

- **A jsou nějaká časté překážky, které by rodině bránili v tom, aby dítěti volnočasové aktivity dopřáli?**

- *„Třeba finanční hledisko, to určitě ano. Protože existují organizace, které ty a pobyty za určitou ceny a potom organizace, které je nabízí za trojnásobně takovou. Ale je to takové dvojaké. Ty rodiny mají na to dítě příspěvek, tak z toho by se to mohlo platit, nebo v dnešní době existuje spousta nadací, dobrovolných dárců a myslím si, že se ty peníze vždycky dají sehnat. Mám kolem sebe spousta rodičů a jsou to třeba i samoživitelé, kteří nemají problém ty peníze sehnat a to i na velké věci. Myslím si, že je to hlavně o tom, jestli ten rodič chce. Ale samozřejmě chápu, že to může být někdy náročné. A někdy může být problém v časových možnostech té rodiny. Pokud rodič pracuje a má dítě někam převážet. To pak znamená, že si musí sehnat asistenta a ten zase stojí peníze.“*

- **Jaká je obecně ta nabídka volnočasových aktivit?**

- *„Ta nabídka není dostatečná, to už jsme zmínili, že je problém s kapacitou. Ale potom bych řekla, že ta nabídka, je vlastně taková černobílá. V nabídce jsou výtvarné aktivity a sportovní aktivity, ale nic moc víc. Dobré by byli nějaké výlety třeba. ale je pravda, že se se už objevuje třeba muzikoterapie a pomaličku se ta nabídka rozšiřuje, ale pomaličku.“*

- **Co vás jako organizátora těchto aktivit omezuje?**

- *„Peníze. Jednoznačně jsou to peníze. Když budu mluvit konkrétně o pobytových akcích pro rodiče s dětmi, tak je velký problém najít vhodný objekt k realizaci. A pokud už se najde objekt s podmínkami, které by vyhovovali tomuto druhu aktivity, tak se setkávám s tím, že ti provozovatelé nejsou ochotni přijmout skupinu s dětmi s poruchou autistického spektra, což je velmi segregáční, ale děje se to. No a ty finance s ohledem na tom, že ty rodiny můžou být finančně limitované a tak je celá organizace akce postavená na dobrovolnících. To platí i pro tábory, které pořádáme a další aktivity. Bez těch dobrovolníků, by to vlastně vůbec nešlo. A protože jsou to aktivity pro děti tak je velmi náročné dělat správně dokumenty, byrokracii a třeba i splňovat hygienické předpisy. To je velmi komplikované.“*

- **Jak vypadají volnočasové aktivity na začátku školní docházky dítěte?**
  - *„Určitě je dobré držet se při té aktivitě metodiky, kterou má dítě ve škole. Zahrnout ji do denního režimu, držet stejný motivační systém (žetonový například), dodržovat strukturu. Aby to pro to dítě bylo so nejsnazší. Při pohybových volnočasových aktivitách, se může použít tzv. žetonový tělocvik a myslím, si, že se to potom může velmi dobře fungovat. A myslím si, že když se to nepoužívá vůbec, tak to dobře nefunguje a sama tuhle zkušenost mám. Že je potřeba tu činnost dobře strukturovat, vizualizovat a dobře asistenčně zajistit ze začátku. Až se ty děti ten systém naučí tak je to snazší, ale ze začátku potřebují vysokou podporu.“*
- **Dá se říct, kdy je vhodné začít s volnočasovými aktivitami? Především nepobytovými a pravidelnými aktivitami?**
  - *„Nevím, jestli se dá říct nějaký obecný doporučený věk, je to hodně individuální. Určitě by ale měla existovat nějaká adaptační doba. Aby dítě, které čerstvě nastoupilo do školy, ještěže chodilo každý den na kroužky. A i v těch kroužcích bych potom postupovala po menších časových úsecích než rodnou na hodinu. Pokud má ta aktivita mít význam tak se musí postupně a správně nastavit.“*
- **Jsou nějaké druhy aktivit, které by byli vhodnější pro malé děti nebo jimi byli častěji vyhledávány?**
  - *„Já si myslím, že zrovna ty pohybové, nebo rozvoj rovnováhy, koordinace, protože spousta dětí má hyperaktivitu, ale už jsou schopní nějaké řízené aktivity, která má nějaký začátek, průběh, konec. Ale jsou zase děti, které se neradi hýbou, raději třeba malují. Takže se dá vybírat podle zájmu. Ale obecně bych řekla, že pohyb je v tomto věku hodně důležitý.“*
- **Co by mohlo mít negativní dopad na takto staré dítě?**
  - *„Já si myslím, že t riziko je hlavně v tom to na tom začátku nepřepálit. Často se stává, že dobrovolníci v rámci volnočasových aktivit vezmou dítě do tělocvičny, nachystají jim tam nějakou aktivitu, která ale není vhodně připravená. Dítě si tam může prožít něco nepříjemného a my jako pedagogové potom máme problém to dítě do takové místnosti zase dostat. Což se nám u nás na škole stává. To dítě se během té aktivity ztratí v tom co dělá, neví co má dělat a už se do toto prostoru*

znovu špatně dostátá a trvá dlouho to potom odbourat. Takže je dobré vždy vyjít z toho co má to dítě opravdu rádo. Nepředstavit mu úplně novou aktivitu kterou nikdy předtím nevidělo. Taky je důležité nejdřív s dítětem nasdílet pozornost a navnímat se a až potom se dá na něčem pracovat. Zase je to o té individualitě.“

- **Na základě ostatních rozhovorů jsem narazila na to, že v rámci Brna rodiče dětí s PAS mají nabídku volnočasových aktivit docela širokou, ale v jiných koutech republiky tomu tak vůbec není a rodiče třeba i netuší, kam se obrátit. Setkala jsem se s tím?**

- *„Ano, to je pravda. Já v rámci rané péče jezdím za rodinami po celém jihomoravském kraji. Rodiče zájem často mají, já jim o tom můžu něco říct, můžou se přijet podívat, jak takové aktivity vypadají. A setkala jsem se s maminkou, která se o to hodně zajímala, přijela se podívat, načetla si o tom něco, v místě bydliště si pronajala tělocvičnu a pořádá volnočasové aktivity a má to velký úspěch. Občas v tomhle stačí se nebát a zeptat se kolem sebe, za to nikdy nikdo nic nedá anebo v dnešní době jsou na to dobré sociální sítě, kde rodiče můžou své poznatky sdílet.“*

- **Je něco, co byste k tématu chtěla dodat?**

- *„Myslím si, že volnočasové aktivity jsou opravdu velkou plnohodnotnou součástí života dětí, ale je velmi důležité připravovat ty aktivity vhodně a správně. Někdy dochází k tomu, že jsou děti přetíženy a někdy je tam ty rodiče jen odloží a ty aktivity pak podle toho vypadají a nemá to potom smysl.“*

PŘÍLOHA B Rozhovor s pedagogem č. 2

- **Souhlasíte s nahráváním?**
  - *„Ano souhlasím.“*
- **Jaká je vaše profese?**
  - *„Jsem speciální pedagog, jsem i poradce rané péče a ve volném čase, jsem dobrovolník zejména pro děti s autismem a také jsem dobrovolník jako instruktor plavecké výuky pro lidi s tělesným postižením a po úraze.“*
- **Jak vypadá volný čas dítěte s autismem? V čem se liší od volného času zdravého dítěte?**
  - *„Ten hlavní rozdíl je v tom, že u dětí s poruchou autistického spektra je trávení volného času narušeno. Protože je tam narušena imaginace a abstrakce a dítě tak není absolutně schopné uchopit svůj volný čas. Velice těžko se mu ho pojmá a je velice dobré, když mu ho někdo připraví tak, aby byl plnohodnotný. Ono se možná umí nějak zabavit, ale není to funkční a není to adekvátní.“*
- **Vy sama se tedy účastníte volnočasových aktivit pro děti s PAS. Můžete přiblížit o jaké aktivity se jedná?**
  - *„Teď v současné době je to i plavání, tak tam jde o výuku. Ale vždycky jde o aktivitu s asistencí. Další aktivitou jsou integrační pobytové tábory také asistované. Organizují pobyty pro rodiny s dětmi s PAS. A někdy se účastním příměstských táborů a různých jednodenních akcí.“*
- **Co vás motivuje k organizaci aktivit pro děti s PAS?**
  - *„Smysl vidím v tom, že mi to pomáhá v zaměstnání. Jsem třídní učitelka na speciální škole pro děti s autismem. A denně se setkávám s tím, že nabídka volnočasových aktivit pro tyto děti velmi chybí, vůbec není a rodiče tím strašně trpí a strádají a hrozně to narušuje i rodinné prostředí i tu atmosféru, a to je potom takový začarovaný kruh. Když není spokojený rodič není spokojené dítě*

není spokojený už vůbec nikdo. Takže mi přišlo vhodné nastolit něco, díky čemu by to fungovalo lépe.“

- **Takže nabídka volnočasových aktivit je podle vás nedostačující?**
  - *„Ano, dokonce si myslím, že je dost mizivá. I když by nebyla pravda tvrdit, že třeba zrovna v Brně není žádná. Problém je ale v tom, že je strašně limitovaná a velké množství dětí, které by se chtělo účastnit se tam vůbec nedostane. Svědčí o tom fakt, že na integrační tábor, kterého se účastním se na 15 volných míst přihlásilo 50 dětí. A je to úplně stejné i v těch kroužcích - všude.“*
- **V čem dětem s PAS pomáhají nepobytové volnočasové aktivity?**
  - *„Především jim to pomáhá ten volný čas zaplnit plnohodnotně. Zpravidla rodiče už vědí, k čemu dítě tíhne. Takže pokud je dítě sportovně založené, přihlásí ho na sportovní kroužek. A tam už je dokonce předpoklad, že to to dítě baví. Nejenom, že se dítěti tedy zaplní ten jeho volný čas, ale ještě získá pocit nějakého prožitku, baví ho to, zažije něco hezkého, a to samozřejmě velmi rozvíjí jeho osobnost.“*
- **Setkáváte se s případy, kdy rodiče přihlásí dítě na volnočasové aktivity jenom z důvodu vyplnění času dítěte, tedy aby o něj bylo déle postaráno a primárně jim vůbec nejde o ten prožitek, který z toho jejich dítě má?**
  - *„Myslím, že i to se stává. Nebo jsou rodiče, kteří jsou velmi zběhlí v tom, že si umí pohlídat ty termíny a místa a ty děti přihlásí všude. Protože potřebují primárně, aby jim někdo o dítě v té době pečoval a neřeší tolik, aby to to dítě bavilo, protože ho potřebují někde schovat a pohlídat. Což si teda myslím, že tak funguje i u zdravých dětí a u těch s autismem je to právě těžší, protože to musí být aktivity s asistencí a těch je málo.“*
- **Jsou tedy volnočasové aktivity vhodným způsobem trávení volného času dítěte s PAS?**
  - *„To určitě, ale je hodně důležité dobře tu aktivitu připravit. Neznamená to, že aktivita, která primárně není určena pro dítě s PAS, nemůže mít nějaký plnohodnotný prožitek. Ale pokud se jedná o aktivitu přímo pro děti s autismem*

a připravuje ji člověk, který je v tom zblhlí a připraví ji dobře, tak to má vždycky kladný přínos pro to dítě.“

- Co znamená dobře připravit aktivitu?

- *„Především je ohromně důležitý individuální přístup. Potom jsou to další principy, které se u práce s dětmi s autismem mají dodržovat jako je struktura, vizualizace, motivace. Ale i tak to celé stojí a padá na individualizaci. A je také potom velký rozdíl v tom, jak dítě funguje v rodině a jak funguje třeba v kroužku.“*

- Musí být člověk odborníkem z praxe, aby mohl asistovat nebo vést kroužek?

- *„Já si to úplně nemyslím. Já se v téhle oblasti pohybuji přes dvanáct let, s dětmi pracuji už přes dvacet let a nemyslím, si že člověk musí být odborník. Myslím, že člověk musí být intuitivní, musí mít rád děti, musí chtít trávit s nimi svůj čas, věnovat jim ho, a jak se říká, mít hlavu na krku a přemýšlet o tom, co dělá.“*

- Když se vrátíme k pobytovým volnočasovým aktivitám. Co pro dítě s autismem vlastně znamená odjet na týden do cizího prostředí s cizími lidmi. Jaký to má na něj vliv?

- *„Já si myslím, že pro spoustu dětí to musí být velký zážitek. Ale je to víc pohledů. Nejdřív jaký to má vliv na to dítě, že je mimo rodinu, jaký vliv má ten samotný tábor a ten prožitek z něj a potom, jaký vliv to má na tu zbylou rodinu. Myslím si, že vliv na tu rodinu je obrovský, myslím, si že to plní tu respitní (odlehčovací) službu. Byť je to volnočasová aktivita, ale pro tu rodinu je to strašně cenný čas. A myslím, že si mohou uvědomit, jaké to je, když ty děti tráví plnohodnotně svůj čas, a myslím si, že je to hodně ve spojitosti s tím, že věří lidem, kterým své dítě svěřili a kteří vedou ty aktivity. A prostě důvěřují té organizaci, a to je strašně důležité. Pak totiž může být ta rodina v pohodě. No a pokud je to takto dobře nastolené, a to dítě se tam cítí dobře, tak si myslím, že to pro něj může mít jen kladný přínos. Je to o kontaktu s dětma, o větší samostatnosti o tom, že pozná nové prostředí, nové lidi, nové aktivity a zážitky. Ono vždycky strašně záleží na tom, jaké to dítě je, ale myslím si, že se dá tábor připravit pro každé dítě tak, aby mohlo jet, a aby to bylo plnohodnotné a přínosné.“*

- **V čem konkrétně mohou volnočasové aktivity dětem s PAS pomoci? V jakých oblastech?**

- „Vnímám to tak, že to musí být určitě samostatnost a sebehodnocení toho dítěte, protože je na těch aktivitách ponecháno samo sobě. Nemá tam ochranu a podporu na jakou je zvyklé. Zvláště, když chodí na speciální školu, kde se s ním pracuje podle dané metodiky a najednou je vhozeno do úplně jiného prostředí. Tak to si myslím, že je pro dítě vždycky posilující, pokud to to dítě samozřejmě zvládne. Ale myslím si, že jsou ty aktivity vždycky přizpůsobené tak, aby to všechny děti zvládly. Potom určitě kontakt s novými lidmi a dětmi. Ať už je to třeba úplně aktivní kontakt nebo spíš pasivní. Některé ty naše děti s poruchou autistického spektra můžou vypadat, že kolem sebe ty ostatní děti vůbec nevnímají, ale myslím si, že tomu tak nikdy není, že to tak jen vypadá, že není dítě, které by netoužilo po kontaktu. Ono to třeba neumí dát najevo, nebo nedává, ale rozhodně po tom touží a vnímá ty děti kolem sebe. Protože vždycky to pak vyjde najevo. Může o tom začít mluvit, nebo to někde nakreslí, tak je vidět, že ten zážitek z toho má. I aktivity herní, výtvarné nebo sportovní... ať už je to třeba chůze. Tak je strašně poznat, na těch dětech, zvláště na takových těch supermarketových dětech, když chodí po tom lese, tak se strašně zlepší jejich koordinace, když chodí po lese, do schodů, z kopce, do kopce. Už to je strašně posílí a je to velký přínos.“

- **Takže i ten týden na táboře, pomůže významně zlepšit koordinaci dítěte?**

- „To ano, určitě.“

- **Když se podíváme na víkendové akce pro rodiče s dětmi, které pořádáte... V čem se liší, od pobytu bez rodičů? Co to znamená, když je tam i ten rodič?**

- „Tak ten zásadní rozdíl, že je tam ten rodič. To trošku, nechci říct narušuje, mění interakci s tím dítětem a asistent nemá takovou svobodu. To dítě se chová jinak za přítomnosti rodiče, a to vlastně i ten asistent. Ale myslím si, že ty pobytové akce pro rodiny s dětmi, tam jde o to, že ty rodiny mezi sebou mohou sdílet. Jsou spolu, mohou si předat různé, jak starosti, tak ale i návody, informace, možnosti, a to, že my k tomu ještě zajistíme program pro ty děti, tak to už je

vlastně jen bonus. A často je to skvělé v tom, že když tak ty rodiny jedou poprvé, tak vidí, že s jejich dětmi se dá pracovat, že můžou mít program. A možná právě na takovém typu akcí vidí, jak důležité je naplnit jim ten volný čas.“

- **Takže to vlastně může odstartovat účast dítěte na volnočasových aktivitách?**
  - *„Ano, přesně tak. Je to vlastně myšlenka celé té akce. Jednak, že se tam ty rodiny nasdílí, že se jim to ukáže... To má být jako taková bomba, kde se těm rodičům dá všechno. Všechno, co by mohli zažít, co se dá s dětmi dělat a potom už je na nich, jestli s tím budou pokračovat. Má to být takový restart pro tu rodinu a pak, když využijí nějaké návazné aktivity pořádané stejnou organizací, to je na tom to nejlepší.“*
- **Je takových to akcí pro rodiny s dětmi s PAS hodně? Pořádá je vůbec nějaká jiné organizace, kromě vás?**
  - *„Pro zdravé rodiny s dětmi si myslím, že už se to docela rozšiřuje, existují různé jógové pobyty a tak. Ale ta naše skupina dětí s poruchou autistického spektra není obecně moc přijímána. A myslím, si že takový druh pobytu nabízíme my jako Človíček zapsaný spolek, potom Praha a jinak nemám informace o žádných jiných. Žádné jsem nenašla.“*
- **Takže přestože takovýto typ aktivit má obrovský smysl, tak se k němu téměř nikdo nedostane?**
  - *„Ano, protože někteří rodiče řeknou, že by bylo super, kdyby to bylo každý měsíc nebo každý víkend, protože rodiče se tam mezi sebou pobaví, užijí si to. Pro mnohé rodiny, je to jediná možnost, jak se s někým takto setkat, protože v celkové společnosti jsou velmi izolovaní a takovýto pobyt je pro ně velký nádech. Jenomže to zase není možné pro nás jako pro organizátory, organizovat to každý měsíc.“*
- **Ještě jsme nezmínili jednorázové volnočasové aktivity, jaké ty mají vliv na děti s PAS?**
  - *„Tak jednorázové aktivity, jsou vlastně takové ochutnávky. Třeba rodiče, kteří ještě neví, co by dítě mohlo dělat, co by zvládlo, co by ho bavilo tak na takových akcích si to můžou vyzkoušet. A tím, že je to třeba jen na 3 hodiny nebo na 5.*

Tak pokud je ten rodič ještě takový nedůvěřivý, tak tady si to může vyzkoušet. Anebo naopak, pokud dítě třeba navštěvuje nějaký kroužek, tak na celodenním výtvarném ateliéru, si může vyzkoušet, jak to dítě zvládne delší program. No a je to samozřejmě cílené pro děti, které ta aktivita baví. Třeba pokud chodí do výtvarného kroužku a pak se účastní výtvarného ateliéru, které opět s organizací Človíček pořádáme, tak je to pro něho úplně wow, protože se té aktivitě může věnovat delší dobu a ateliér má vždy nějakou linku, nějaké téma, takže si to ty děti užijí.“

- **Jaké jsou nejčastější důvody rodičů, proč chtějí, aby se jejich dítě účastnilo volnočasových aktivit?**
  - *„Jednoznačně nejdůležitější důvod pro ně je, že potřebují zaměstnat to své dítě. To dítě není zpravidla schopné trávit čas adekvátně, často když přijde domů tak někde ťuká nebo houká nebo něčím kvedlá, tak ten čas je potom neúnosný a velice dlouhý. Tak to si myslím, že je ta priorita a potom je to zájem toho dítěte, anebo rozšíření zájmů toho dítěte. Ono, když se ta aktivita správně nastaví, tak jí to dítě může přijít na chuť.“*
- **Napadá vás nějaký negativní dopad, který můžou mít volnočasové aktivity?**
  - *„Myslím si, že jsou typy dětí, které potřebují ten svůj prostor a chtějí být doma. Ale i tam bych nedoporučovala, aby to tak vždycky bylo, pořád je dobré začlenit nějakou aktivitu. Ale myslím si, že některým rodičům se daří ty děti přehlcovat. A to teda taky nevidím pozitivně. Protože přestože to dítě potřebuje svůj volný čas nějak naplnit, tak ale taky potřebuje čas sám pro sebe, vydechnout, a ne vždy mu to rodiče dopřejí. A to platí jak pro děti s PAS, tak pro zdravé děti.“*
- **Když se podíváme na situaci, kdy dítě s PAS začne chodit do školy a postupně i navštěvovat nějaké volnočasové aktivity ať už pobytové, či nepobytové... Jaký to může mít vliv na zbytek rodiny?**
  - *„No já doufám, že hlavně pozitivní. Ono tedy některým rodinám trvá, než se s tím nově získaným volným časem naučí nakládat, ale ten hlavní význam by měl být v tom, že si ti členové rodiny najednou najdou čas i na sebe. Mimo to*

kdy normálně pořád pečují o to své dítě. A rozšíří se v tu chvíli i jejich zájmy, jejich volný čas, který můžou využít pro sebe nějak plnohodnotně.“

- **A jsou nějaká časté překážky, které by rodině bránili v tom, aby dítěti volnočasové aktivity dopřáli?**

- *„Třeba finanční hledisko, to určitě ano. Protože existují organizace, které ty a pobyty za určitou ceny a potom organizace, které je nabízí za trojnásobně takovou. Ale je to takové dvojaké. Ty rodiny mají na to dítě příspěvek, tak z toho by se to mohlo platit, nebo v dnešní době existuje spousta nadací, dobrovolných dárců a myslím si, že se ty peníze vždycky dají sehnat. Mám kolem sebe spousta rodičů a jsou to třeba i samoživitelé, kteří nemají problém ty peníze sehnat, a to i na velké věci. Myslím si, že je to hlavně o tom, jestli ten rodič chce. Ale samozřejmě chápu, že to může být někdy náročné. A někdy může být problém v časových možnostech té rodiny. Pokud rodič pracuje a má dítě někam převážet. To pak znamená, že si musí sehnat asistenta a ten zase stojí peníze.“*

- **Jaká je obecně ta nabídka volnočasových aktivit?**

- *„Ta nabídka není dostatečná, to už jsme zmínili, že je problém s kapacitou. Ale potom bych řekla, že ta nabídka, je vlastně taková černobílá. V nabídce jsou výtvarné aktivity a sportovní aktivity, ale nic moc víc. Dobré by byly nějaké výlety třeba. Ale je pravda, že se se už objevuje třeba muzikoterapie a pomaličku se ta nabídka rozšiřuje ale pomaličku.“*

- **Co vás jako organizátora těchto aktivit omezuje?**

- *„Peníze. Jednoznačně jsou to peníze. Když budu mluvit konkrétně o pobytových akcích pro rodiče s dětmi, tak je velký problém najít vhodný objekt k realizaci. A pokud už se najde objekt s podmínkami, které by vyhovovaly tomuto druhu aktivity, tak se setkávám s tím, že ti provozovatelé nejsou ochotni přijmout skupinu s dětmi s poruchou autistického spektra, což je velmi segregáčnické, ale děje se to. No a ty finance s ohledem na tom, že ty rodiny můžou být finančně limitované, a tak je celá organizace akce postavená na dobrovolnících. To platí i pro tábory, které pořádáme a další aktivity. Bez těch dobrovolníků, by to vlastně vůbec nešlo. A protože jsou to aktivity pro děti, tak je velmi náročné*

dělat správně dokumenty, byrokracii a třeba i splňovat hygienické předpisy. To je velmi komplikované.“

II. část

- **Jak vypadají volnočasové aktivity na začátku školní docházky dítěte?**
  - *„Určitě je dobré držet se při té aktivitě metodiky, kterou má dítě ve škole. Zahrnout ji do denního režimu, držet stejný motivační systém (žetonový například), dodržovat strukturu. Aby to pro to dítě bylo so nejsnazší. Při pohybových volnočasových aktivitách, se může použít tzv. žetonový tělocvik a myslím, si, že se to potom může velmi dobře fungovat. A myslím si, že když se to nepoužívá vůbec, tak to dobře nefunguje a sama tuhle zkušenost mám. Že je potřeba tu činnost dobře strukturovat, vizualizovat a dobře asistenčně zajistit ze začátku. Až se ty děti ten systém naučí tak je to snazší, ale ze začátku potřebují vysokou podporu.“*
- **Dá se říct, kdy je vhodné začít s volnočasovými aktivitami? Především nepobytovými a pravidelnými aktivitami?**
  - *„Nevím, jestli se dá říct nějaký obecný doporučený věk, je to hodně individuální. Určitě by ale měla existovat nějaká adaptační doba. Aby dítě, které čerstvě nastoupilo do školy, ještě chodilo každý den na kroužky. A i v těch kroužcích bych potom postupovala po menších časových úsecích než rovnou na hodinu. Pokud má ta aktivita mít význam, tak se musí postupně a správně nastavit.“*
- **Jsou nějaké druhy aktivit, které by byly vhodnější pro malé děti nebo jimi byli častěji vyhledávány?**
  - *„Já si myslím, že zrovna ty pohybové, nebo rozvoj rovnováhy, koordinace, protože spousta dětí má hyperaktivitu, ale už jsou schopní nějaké řízené aktivity, která má nějaký začátek, průběh, konec. Ale jsou zase děti, které se neradi hýbou, raději třeba malují. Takže se dá vybírat podle zájmu. Ale obecně bych řekla, že pohyb je v tomto věku hodně důležitý.“*
- **Co by mohlo mít negativní dopad na takto staré dítě?**

- *„Já si myslím, že t riziko je hlavně v tom to na tom začátku nepřepálit. Často se stává, že dobrovolníci v rámci volnočasových aktivit vezmou dítě do tělocvičny, nachystají jim tam nějakou aktivitu, která ale není vhodně připravená. Dítě si tam může prožít něco nepříjemného a my jako pedagogové potom máme problém to dítě do takové místnosti zase dostat. Což se nám u nás na škole stává. To dítě se během té aktivity ztratí v tom, co dělá, neví, co má dělat a už se do toto prostoru znovu špatně dostává a trvá dlouho to potom odbourat. Takže je dobré vždy vyjít z toho, co má to dítě opravdu rádo. Nepředstavit mu úplně novou aktivitu, kterou nikdy předtím nevidělo. Taky je důležité nejdřív s dítětem nasdílet pozornost a navnímat se a až potom se dá na něčem pracovat. Zase je to o té individualitě.“*
- **Je něco, co byste k tématu chtěla dodat?**
  - *„Myslím si, že volnočasové aktivity jsou opravdu velkou plnohodnotnou součástí života dětí, ale je velmi důležité připravovat ty aktivity vhodně a správně. Někdy dochází k tomu, že jsou děti přetížené a někdy je tam ty rodiče jen odloží a ty aktivity pak podle toho vypadají a nemá to potom smysl.“*
- **Na základě ostatních rozhovorů jsem narazila na to, že v rámci Brna rodiče dětí s PAS mají nabídku volnočasových aktivit docela širokou, ale v jiných koutech republiky tomu tak vůbec není a rodiče třeba i netuší, kam se obrátit. Setkala jsem se s tím?**
  - *„Ano, to je pravda. Já v rámci rané péče jezdím za rodinami po celém jihomoravském kraji. Rodiče zájem často mají, já jim o tom můžu něco říct, můžou se přijet podívat, jak takové aktivity vypadají. A setkala jsem se s maminkou, která se o to hodně zajímala, přijela se podívat, načetla si o tom něco, v místě bydliště si pronajala tělocvičnu a pořádá volnočasové aktivity a má to velký úspěch. Občas v tomhle stačí se nebát a zeptat se kolem sebe, za to nikdy nikdo nic nedá anebo v dnešní době jsou na to dobré sociální sítě, kde rodiče můžou své poznatky sdílet.“*

PŘÍLOHA C Rozhovor s rodičem č. 1

- **Souhlasíte s nahráváním rozhovoru?**
  - „*Ano, souhlasím.*“
- **Kolik je teď synovi roků?**
  - „*Šestnáct.*“
- **Můžete mi říct jakou má diagnózu?**
  - „*Oni mu stanovili dětský autismus v roce 2007 a od té doby to v podstatě zůstalo.*“
- **Ted' je synův stav spíše konstantní nebo se vyvíjí k lepšímu či horšímu?**
  - „*Víc mluví, takže asi k lepšímu, ale zas je tam ta puberta, tak nevím.*“
- **Syn se tedy účastní volnočasových aktivit. Jakých?**
  - „*Tak od jara do podzimu většinou je to hipoterapie, takže chodíme na hipoterapii. No a potom vlastně od človíčka jsou to ty tábory a ateliéry, jinak chodí na kroužek vaření a výtvarný. A ještě s Kometou máme bruslení v sobotu, ale to je taky že vždycky od podzimu do jara a pak je nějak pauza přes léto. A ještě s Kometou je plavání, ale to jsou jako kurzy, a ne vždycky se tam dostaneme.*“
- **Z jakých důvodů navštěvuje nepobytové aktivity?**
  - „*No je to asi všechno dohromady, protože v podstatě tu náplň mu musím vymýšlet já. A v létě, když jsem s ním doma pořád, tak je to trochu náročný. Takže jednak je to důvod, aby měl zaplněný ten čas nějak smysluplně za další třeba to vaření a kreslení ho baví a ty pohybové má z důvodu, že je hrozný pecivál, protože on kdyby nemusel, tak jako nebude, takže aby měl nějaký pohyb aspoň. Protože jinak teda musíme chodit na procházky – dlouhé.*“
- **Z jakých důvodů navštěvuje pobytové aktivity?**
  - „*Protože on nemá vlastně kamarády. Jako nestýkáme se takhle s nikým. Tak za prvé je to nějaký ten sociální kontakt, aby si zvykl, jakože je s někým jiným. No a samozřejmě si potřebujeme taky odpočnout a něco udělat.*“
- **Působí nějakým způsobem volnočasové aktivity na jeho psychiku? Je něco s čím mu ve vývoji pomohly?**

- „Hezky kreslí a umí si některé věci udělat, i když je třeba fakt, že to vaření (...) on jako umí spoustu věcí, ale my se to občas nedozvíme, protože on je tak nějak maskuje, že to jako neumí. Ale zjistili jsme, že když prostě mu řekneme, tak si nachystá nebo tak něco. Takže určitě je zručnější. Tím pádem se vlastně naučí ty věci i pojmenovávat, protože on rychle zapomíná, takže je dobře, když si to pořád procvičuje. No a malování ho baví, takže dinosaurů máme hodně! No a jinak třeba u těch koní a podobně, tak tam se třeba zlepšil i ten vztah ke zvířatům. Třeba dřív nehladil psa ani kočku nebo něco a teď vyloženě snese, když mu kočka vyskočí na klín a on ji hladí, že mu to přestalo vadit, no. (...) A bruslení, to je pro něho výzva trošku, to on sice bruslí, ale protože je teď bratr lepší, tak je to takový náročnější v té pubertě.“

- **A je naopak něco, co se zhoršilo?**

- „To je vlastně jako jediný, tady to, že je tam ta soutěživost, on když vidí, že je ten bratr lepší, tak je někdy problém i v tom plavání, že nechce třeba dělat to, co ta trenérka říká. Je to takový poměrování se s tím sourozencem. S ostatníma dětma mi přijde, že ani ne jako. Jinak nemám pocit, že by se něco zhoršilo. Mu to všechno tak prospívá.“

- **Jaký vliv má synova účast na nepobytových volnočasových aktivitách na celou rodinu?**

- „Ano, má to vliv na celou rodinu. Je to náročnější, zas prostě koordinovat to vyzvedávání. Samozřejmě ta finanční stránka. Máte pocit, že jenom pracujete abyste platila. Ale je to zas o tom, že člověk může být o tu hodinu dýl v práci a něco si zařídí, co potřebuje.“

- **Jaký vliv má synova účast na pobytových volnočasových aktivitách na celou rodinu?**

- „Tak tam určitě. Že v podstatě tam se dělají ty věci, které se s ním jakoby nestíhají, nebo víme, že by mu vadili. Nějaké to bourání a podobně. On nemá rád ten rachot, tak se snažíme to vždycky přesunout tady do těchto období.“

- **Jak vidíte dostupnost volnočasových aktivit?**

- „No, ono je teďka v podstatě hodně těch různých organizací, co je nabízí. Jako říkám, ta finanční stránka se tam dost liší a je to někdy náročnější. Jediný, co je problém, je, že jsme zjistili, že většina tady těch nabídek je třeba omezená

věkem. Že třeba ta Kometa je jenom do osmnácti. Oni taky nabízí hipoterapii, ale ta je zase váhově omezená do čtyřiceti kilo. Jo, takže je to v podstatě takový jako trošku problém, že mám strach, že u těch větších dětí už potom jsou aktivity, že je vlastně nabídka, ale nemůžou se jich zúčastnit.“

- **A je něco, co by vám vyloženě v té nabídce chybělo? Třeba vyloženě pro ty starší děti?**

- „Hmm.. Třeba nám se líbila v Paspointu keramika, ale že je to zase pro nás nedostupný, protože pro nás je to problém, když ho vyzvedávám autem to zorganizovat, dovézt ho tam, pak někde počkat. A hlavně, že třeba je to, což jako chápu, že ten kroužek musí být pro málo dětí. Ale tím pádem věřím, že ta bitva mezi rodiči je dost drsná, když tam mají třeba pět účastníků.“

- **A myslíte, že je to obecně problém, že volnočasové aktivity jsou naplněné a je těžké se tam dostat?**

- „Já si myslím, že ano, rozhodně.“

- **Chtěla byste ještě něco k tématu dodat?**

- „Nevím, no někdy mi přijde, že je škoda, že třeba nejsou v rámci vyloženě školy jako takové. Takže kdyby nebylo toho Človíčka, tak se musíme spoléhat na dojíždění někam, což je zase pro nás problém. (...) A někdy si říkám, jsem takový rozmazlený rodič, že je hodně těch výtvarných věcí, což je sice fajn. Ale třeba ten sportovní kroužek, je v té škole jenom. Jsem si říkala, třeba takový turistický kroužek, že ty děti by se trošku unavily že. Nebo něco takového. Někdy by bylo fajn, si zkusit i ty sporty, co dělají zdravý děti. Protože si myslím, že na to mají a že by to nemuselo být úplně špatný. No ale nabídka zatím není, což teda chápu, protože je to náročný, no.“

PŘÍLOHA D Rozhovor s rodičem č. 2

- **Souhlasíte s nahráváním rozhovoru?**
  - *„Ano, rozhodně souhlasím s nahráváním.“*
- **Kolik je vašemu synovi roků?**
  - *„Teď je mu osm let a 2 měsíce.“*
- **Můžete mi říct jakou má diagnózu?**
  - *„SPC diagnostikovalo dětský autismus se středně těžkou mentální retardací, další přidružené diagnózy nemá, vše ostatní spadá pod dětský autismus.“*
- **Teď je synův stav spíše konstantní nebo se vyvíjí k lepšímu, horšímu?**
  - *„Teď poslední dva měsíce se zhoršil v souvislosti s nemocí. Nastal výrazný regres. Už se to trošku začíná zlepšovat, ale pořád to není v normálu.“*
- **Syn se tedy účastní volnočasových aktivit. Jakých?**
  - *„Z pobytových aktivit se účastnil víkendovek, potom příměstský tábor, a zahraniční tábor s rodičem. Z nepobytových je to plavání, hiporehabilitace (hipoterapie). Dál si nic nevybavuji. Ono toho moc není, protože bývá hodně unavený. Tak ho tak často nikam nebereme.“*
- **A nějaké jednorázové volnočasové aktivity se účastní?**
  - *„To ano, na jednorázové aktivity ho bereme. Většinou jsou pohybové.“*
- **Kroužky tedy žádné nenavštěvuje?**
  - *„Ne, nic pravidelného nemáme. Do budoucna těžko říct, jak to bude. On když je dlouho ve škole, tak je hodně unavený a už by další aktivitu nezvládl. Časem si myslím, že se to snadlepší. Takže bychom nějakou pravidelnou aktivitu chtěli. Ale víc jak jednou do týdne si to neumím představit. To by nezvládal.“*
- **Z jakých důvodů berete syna na volnočasové aktivity?**
  - *„Aby měl změnu režimu, aby zažil něco nového a aby vypadl ze svého stereotypu. A taky aby měl aktivity jako normální děti.“*
- **Jsou tam i časové důvody, abyste pro něj nemuseli vymýšlet program doma?**
  - *„To ani ne. Spíš je pro mě primární, aby zažil něco mimo domov. Doma je totiž dost jednostranně zaměřený. Po nějaké době vždycky táhne k pohádce a tak. Ale*

venku si většinou nikdy na pohádku nevzpomene. Protože venku ho většinou něco zaujme a tolik se necyklí. Takže aby měl prostě něco jako zdravé děti, aby tak fungoval. I když někdy je to možná spíš pro můj pocit.“

- **Jak na něj ty volnočasové aktivity působí?**

- *„Tak určitě záleží jaké. Ale když to vezmu konkrétně. Tak třeba dětský den, na který jsem ho vzala, tak tam byl nadšený, naspídaný, strašně si to užíval a také to strašně skončilo, protože jsem ho odtam nemohla dostat. Ale když je to vhodně vybraná aktivita a jdeme s ním s manželem oba. Tak je na něm vidět, že ho o baví a je nadšený.“*

- **Je něco konkrétního s čím mu volnočasové aktivity ve vývoji pomohly?**

- *„No, podle mě, když jsme loni chodili s Kometou plavat, tak se naučil potápět a splývat a obecně v té vodě fungovat, aniž by si v ní jen hrál. Takže to se naučil, pohybovat se ve vodě a určitě v tom budeme chtít pokračovat, aby se naučil i plavat.“*

- **Dokážete posoudit, jestli synovi volnočasové aktivity pomáhají se socializací, s kontaktem s lidmi?**

- *„To těžko říct, protože se cíleně účastní aktivit, kde není moc lidí. A to z důvodu, aby nemusel čekat, tu akci si užil a aby se vyhnul afektu z přetížení lidmi. Protože on na sobě nedává znát, že mu lidé okolo něj vadí, ale pak se kvůli tomu dostane do afektu. Takže já chci, aby si hlavně užil tu konkrétní aktivitu. Tudiž nám vyhovují individuální aktivity. Ani spolužáci ve škole ho teď moc nezajímají. Bylo období, kdy je napodoboval, běhal a hrál si s nimi, ale teď vůbec.“*

- **A je naopak něco, co se zhoršilo?**

- *„Je problém ho z těch aktivit dostat, ukončit je. To je něco, co nás odrazuje.“*

- **Jaký vliv má synova účast na volnočasových aktivitách na celou rodinu?**

- *„Většinou si jeden z nás odpočine. Spíš je to manžel, který se synem dělá domácí práce a já jsem ta, která ho bere na akce. Dál se tím vyplní čas. Den strávíme smysluplně. Není to o tom, že jsme doma, splní nějaký úkol, který ho nebaví, pak za odměnu se jde koukat na pohádku. Ale hodně rychle se zabaví jiným způsobem. Není doma a vybije energii, což je super.“*

- **Je v něčem synova účast na aktivitách pro celou rodinu komplikací (finanční stránka, časové možnosti)?**

- „Finančně nejsou volnočasové aktivity mimo naše možnosti, ale s časových určitě. Protože si myslím, že některé aktivity, které poskytují zájmové spolky, jako třeba Paspoint nebo Kometa nejsou moc přizpůsobené a aktivity pořádají moc brzo – v pracovní době. A ty jsou rovnou vynechala, protože to bych nemohla já ani manžel. Přijde mi, že se moc nepočítá s tím, že rodiče pracují.“
- **Jak vidíte dostupnost volnočasových aktivit?**
  - „Je hodně výtvarných aktivit, ale spíše bychom uvítali pohybové, protože ty jsou žádanější a jsou rychle obsazené, nebo mají nedostatečnou kapacitu. Ale hodně se to dle mého názoru zlepšilo. Když byly synovi zhruba 4 tak pro něj nic nebylo. Ale teď už jsou aktivity i pro předškolní děti. Nicméně by to chtělo více těch pohybových aktivit.“
- **Takže byste řekla, že nabídka volnočasových aktivit se rozšiřuje dle potřeby a poptávky?**
  - „Ano, určitě a je to dobře.“
- **Má nabídka volnočasových aktivit nějaké další nedostatky?**
  - „Ano, kromě časového omezení, že jsou většinou příliš brzo, je problém s kapacitou. Protože aktivity pro autistické děti bývají maximálně pro 6 až 7 dětí. A jinak nevím. V Brně je ta dostupnost docela dobrá. I když některé aktivity jsou pořádány mimo Brno. Třeba hipoterapie nebo senzorická integrace od Komety.“
- **V čem vidíte největší přínos volnočasových aktivit pro děti s PAS obecně? (v čem vidíte největší přínos pro vašeho syna do budoucnosti)**
  - „Přínos je v tom, že není pořád jen s námi. Má aktivitu s vrstevníky ať už se zdravými nebo i podobně postiženými dětmi.“
- **Chtěla byste ještě něco k tématu dodat?**
  - „No tak asi by jich vždycky mohlo být víc. A pak taky větší inzerce, aby o volnočasových aktivitách bylo víc vidět a slyšet. Přijde mi, že třeba na sociálních sítích narazím dost často na dotaz, jestli v Brně nějaké takové aktivity jsou. A ptají se na to rodiče i starších dětí. Takže kdo nemá to štěstí a nenarazí na tu správnou organizaci, tak o spoustě věcí neví a asi ani neví, kde je má hledat.“